# બહારવટીઆની સ્ત્રી.

## ગિરનારની એક વાર્તા.

મુંબઈ:
'ગુજરાતી' પ્રિંટિંગ પ્રેસ.

૧૮૯૭.

કિંમત ચાર આના.

# બહારવટીઆની સ્ત્રી.

## ગિરનારની એક વાર્તા.

**રૂપાળીબા** પોતાની સખી **કૃષ્ણાકુંવર**ના ખભા ઉપર હાથ નાંખતી કેહે છે, 'બેહેન, આ પ્રાતઃકાળની ધુમસ ઉઘડી જવા પછી આ પવિત્ર પર્વત કેવો પ્રેમમય દેખાય છે.' આ બે સુંદર અનૂઢાઓ અંતઃપુરની સુંદર કોતરકામવાળી બારીઓ ઉપર અઢેલીને બેઠેલી છે અને તે પ્રસંગે સામા દેખાતા સુંદર **ગિરનાર** પર્વતની કુદરતી ખુબીઓ નિહાળતાં **રૂપાળીબા**ના મુખમાંથી ઉપલા શબ્દો નિકળી ગયા. **રૂપાળીબા જુનાગઢ**ના રજપુત રાજા **કુમારપાળ**ની પુત્રી થતી હતી. જે મેહેલની બારીએ આ બે અનૂઢાઓ ઉભેલી હતી તે મેહેલ **રૂપાળીબા**ના પિતાનો હતો અને તે પવિત્ર **ગિરનાર** પર્વતની તળેટીમાં શેહેરની પૂર્વ દિશામાં બાંધવામાં આવેલો હતો. **ગિરનાર**પર આવેલાં સુંદર જૈન દેરાંઓને લીધે તથા આખા પર્વત ઉપર પથરાઇ ગયલી લીલીકુંજાર જેવી લીલોતરીથી તે પર્વત **કુમારપાળ** રાજાના મેહેલમાંથી જોતાં અતિ સુંદર દિસતો હતો.

પ્રાતઃકાળનો આ સુંદર સમય હતો. મંદમંદ વાયુ વાતો હતો અને તે વાવાથી ધુમસ ધિમે ધિમે અદ્રશ્ય થઇ જતી હતી. પર્વતની છેક ઉંચી ટોચ ઉપર આવેલાં દેરાંઓ જાણે મનુષ્યના હાથથી નહીં પણ કુદરતનાં બનાવેલાં હોય એવાં દિસતાં હતાં. દેખાવ ઘણોજ ?

લાગતો હતો. ડુંગરોની તળેટીમાં પ્રૌઢ વનવૃક્ષો આવી રહ્યાં હતાં અને સુંદર લતાઓ જાણે પોતાના રક્ષણને વાસ્તે તે વૃક્ષોને વળગી રહી ન હોય તેમ તેમની આસપાસ પથરાઇ રહેલી હતી. એનીજ પાસે નાનાં નાનાં વૃક્ષો ગીચોગીચ આવી રહ્યાં હતાં અને તેમના ઉપર જોનારનું ધ્યાન ખેંચાય એવાં પરિપક્વ ફળો લચી રહ્યાં હતાં કે જે સુંદર ફળો દૂરથી આવતા અને પર્વત ઉપર ચઢીને થાકી જતા જાત્રાળુ લોકોને આશિર્વાદરૂપ થઇ પડતાં. આ ટેકરીની આસપાસ ગીચ જંગલો પથરાઇ રહેલાં હતાં અને ઉપર કહેલી બે અનૂઢાઓને ખબર હતી કે તે જંગલોમાં વાઘ અને સિંહ જેવાં ભયાનક પ્રાણીઓ વસતાં હતાં અને તેની પાસેનીજ પર્વતની ટેકરીઓ ઉપર આ વિકરાળ પ્રાણીઓના જેવાજ ક્રૂર બહારવટીઆઓ વસતા હતા કે જેઓની નિરંકુશિત જીંદગી ગાળવાની રીતથી આસપાસ વસતા લોકો ઘણુંજ ધ્રુજતા હતા. તેઓના રહેઠાણની ગુફાઓ એવી જગ્યામાં આવી રહી હતી કે બહારવટીઆઓ સિવાય સર્વેને તે અગમ્ય હતી. રાત્રીને સમયે જ્યારે અગ્નિના ભડકાઓ જોવામાં આવતા હતા અને તેમના અજવાળાથી જ્યારે ઉંચા પુરૂષોની આકૃતીઓ દેખાતી ત્યારેજ એમ જાણી શકાતું કે તે જગ્યાઓમાં બહારવટીઆઓ વસે છે.

પૂર્ણ કુદરતની આ પૂર્ણ લીલાવાળી જગ્યા નિહાળતાં રૂપાળીબા પોતાની પ્રિય સખીને કેહે છે 'બેહેનડી, આ દેખાવ શું તને મનોહર લાગતો નથી?' કોણ જાણે શા કારણથી રૂપાળીબાની સખી કૃષ્ણાકુંવર આનો જવાબ ન આપતાં અબોલ રહી અને શોકાતુર ચેહેરે સ્થિર થઇ ઉભી રહી કે જે ઉપરથી એમ અનુમાન થઇ શકતું હતું કે તેનું મન કોઇ ચોક્કસ કારણસર આકળવિકળ થઇ ગયું હતું. પોતાની સખીને આવી સ્તબ્ધ થઇ ગયલી જોઇને રૂપાળીબાએ તેને ફરીથી કોમળ સ્વરે પણ જરાક કટાક્ષમાં પૂછ્યું. 'સખી શું આ દેખાવ તને આનંદજનક નથી લાગતો? જો તો ખરી, આ સામી ટેકરી કેટલી બધી ઉંચી છે કે તેની ટોચ આકાશને ભેટતી દેખાય છે. આ હમણાંજ એ ઉપરથી ધુમસ પસાર થઇ ગઇ. પર્વતના કાળા પથ્થર અને તેના ઉપરથી પસાર થઇ ગયલી તારાં શ્વેત વસ્ત્રના રંગની ધુમસ વચ્ચે કેવી ભિન્નતા દેખાઇ આવે છે. આ સૃષ્ટિની

લીલા કેવી ન્યારી છે.' રૂપાળીબા જાણે પોતાની એકાંત અને અવિવાહિત સ્થિતિ ઉપર બળાપો કરતી નહોય એમ લાગતું હતું.

'હા ઠીક,' કૃષ્ણાકુંવર તેને પ્રત્યુત્તર આપતી ધ્રૂજતી ધ્રુજતી બોલી. 'પણ પ્રિય સખી તને ખબર નથી કે આ સામા પર્વતની પેલી ટોચ મૃત્યુ શિખરના નામથી ઓળખાય છે કે જે ટોચ ઉપરથી ધર્માંધ જાત્રાળુઓ મોક્ષ મળવાની આશાએ ધોબ લઈ ભુસ્કો મારી પોતાના અમૂલ્ય આત્માને ગુમાવતા અચકાતા નથી. વળી સખી તું બીજું ભુલી ગઈ કે આ આણી તરફ પેલા ક્રૂર બહારવટીઆઓ અને તેમનાથી વધારે ક્રૂર તેઓનો નાયક રેહે છે અને તેઓ મારા તારા જેવી અનૂઢાઓને તથા તેમની માતાઓ પાસથી બિચારાં પશુવત્ બાળકોને હરી જાય છે ને બિચારા નિરાધાર જાત્રાળુઓનાં ખુન કરતાં પણ અચકાતા નથી? લોકોમાં તો એમ પણ કેહેવાય છે કે મનુષ્યનું માંસ ખાતાં પણ તેમને અણગમો થતો નથી. કેહે બા, રૂપાળીબા બેહેન, હવે એ જગ્યા વિષે આવા ત્રાસ જનક વિચારો મારા મનમાં ઉત્પન્ન થાય ત્યારે મારૂં હૈયું કેમ ધડક્યા વગર રેહે?'

'પણ નહિં,' રૂપાળીબા પર્વત ઉપરના સુંદર દેખાવનું અવલોકન કરતી બોલી; 'શું પેલાં મૃત્યુશિખર ઉપરથી પડતા જાત્રાળુઓને અનન્ત ભોગ, વિલાસ અને મોક્ષ મળે છે તે શું તું ભુલી જાય છે? વિચાર તો કર કે બિચારો ગરિબ જાત્રાળુ, ભુખ્યો અને તરસ્યો તેને માત્ર મુઠ્ઠી અનાજપર પોષણ કરવું પડે છે અને એક લંગોટી પેહેરીને રેહેવું પડે છે તેના જીવવામાં તે બિચારાને શું સુખ છે. શું તે મૃત્યુશિખર ઉપરથી પડવાથી તેના આત્માને જરાપણ ઈજા થાય છે? બહારવટીઆઓ ક્રૂર છે ખરા, પણ તું ધારે છે તેવા નહિં. તેઓ બહારવટીઆનો ધંધો કરે છે અને લુટારાઓ છે તે વાત ખરી, પણ તેમાંના કેટલાએક ઘણા હિમ્મતવાન અને તેનીજ સાથે દયાળુ પણ છે. તેઓનો નાયક કે જેનું નામ બહુરીઓ છે તે એક સમર્થ રાજાનો પુત્ર છે. તેના પિતાના લશ્કરનો નાયક થવાનું ના પાડ્યાથી તેને અહિંયા નાસી આવવું પડ્યું છે અને હવે તે લુટફાટ ચલાવે છે. હજી લગણ તે પકડાયો નથી, પણ મારા પિતાએ એ સઘળા લુટારાઓનો નાશ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધેલી છે તો શું

તેઓનો નાયક પણ મોડો વેહેલો પકડાયા વગર રેહેશે કે? તું કેમ ગભરાયછે! એવો એક બહારવટું કરનાર લુટારો મારા પિતા જેવા સમર્થ કુમારપાળ રાજાની સામું તે કેટલોક વખત ટકી શકશે?' આ છેલ્લું વાકય બોલતાં જાણે તેને કંઇ સંદેહ પડી ગયો હોય નહિં તેમ રૂપાળીબાના ગાલ ઉપર શરમને માટે લાલાશ આવી ગઇ.

રૂપાળીબા ઘણી ફુટડી હતી અને તેના ચેહેરા ઉપર જે લાલાશ આવેલી હતી તેથી તે વધારે ફુટડી લાગતી હતી અને એ વખતે બારી ઉપર ટટાર ઉભેલી હોવાથી તેનું નાજુક શરીર બહુ દિપી નિકળતું હતું, તેથી તેને કોઇ જોય તો તેના મન ઉપર અસર થયા વગર રેહે નહિં તેની સુંદર ભુરી સાટિનની ચોળી ઘણી ઝબક મારતી હતી અને તેના ઉપર ઉંચી પ્રતિનાં મોતી ટાંકેલાં હતાં. તેના નાગની ફેણ જેવા અંબોડામાં મોતીની સેરો બાંધી દીધેલી હતી અને તેની સુંદર મોજડી ઉપર પણ મોતી ટાંકેલાં હતાં. તેણે સફેદ રંગનું અમ્મર પેહેરી લીધેલું હતું, તેની વય ચૌદ વર્ષની હતી અને તેનો વિવાહ પડોસના એક રજપુત રાજા જોડે ઘણો વખત થયાં કરેલો હોવાથી હમણાં તેનાં લગ્નની તૈયારી ચાલી રહી હતી. રૂપાળીબાએ કોઇ દહાડો પોતાના વિવાહિતને દિઠેલો નહોતો પણ તેને જાણવામાં આવ્યું હતું કે તેની ઉમ્મર લગભગ ચાળીસ વર્ષની છે. અત્યાર સુધીમાં સાત સ્ત્રીઓ જોડે તેણે લગ્ન કરેલાં છે તથા તે ઘણોજ કદરૂપો છે અને ધર્માન્ધ છે, આટલું છતાં રૂપાળીબાઇએ પોતાના પિતા અને ભ્રાતા અને એ ઉપરાંત વખતો વખત કોઇ યોગી કે જેમને તેઓના ત્યાગીપણાને લીધે રજપુતોના અંતઃપુરમાં જવાની પૂર્ણ છૂટ હતી તેમાંના કોઇ વખતે આવતા તો તે સિવાય બિજા કોઈ પુરૂષનું મોહો પણ તેણે જોયું નહોતું; તેથી જોકે તેનો વિવાહિત કદરૂપો હતો છતાં તેના ઉપર તેનું હેત હતું અને પોતાની મા બિમાબાઇ પ્યાજી સ્વભાવની હતી તેથી તેનાથી છૂટી પોતાનાં વિવાહિત પાસ જવાનો તેને ઘણો કોડ હતો.

એક દિવસ રૂપાળીબા તથા કૃષ્ણાકુંવર એક સુંદર કોચ ઉપર બેઠેલાં હતાં અને કૃષ્ણાકુંવર રૂપાળીબાને વાસ્તે તેના વિવાહિત તરફથી મોકલેલા સુંદર શૃંગારો તથા કિનખાબના પોશાકો તપાસતી હતી

અને વખતો વખત ટકોર કરતી હતી; એવામાં **રૂપાળીબાની** મા **ભિમાબાઇ** તે ઓરડામાં આવી અને બોલી, 'બેહેન, હુંધારૂં છું કે તારા લગનનો સમારંભ ઘણો ઢુંકડો આવેલો છે માટે તું આ **ગિરનારપર** આવેલાં દેરાં-પર જઈ ત્યાં પૂજા કરી આવ.'

આ સાંભળી **રૂપાળીબાએ** પોતાના ખોળામાના કિંમતી શૃંગારો તથા કિનખાબનાં વસ્ત્રો બાજુએ ફેંકી દીધાં અને ઉમંગથી ઉઠી. તે પર્વતની લીલા તેને ઘણી પ્રસન્ન હોવાથી જ્યારે તેની માએ તેને ત્યાં દર્શન કરવા જવાનું કહ્યું ત્યારે તેનો આનંદ સમાયો નહીં અને તેથીજ પોતાના ખોળામાંની કિંમતી વસ્તુઓ ફેંકી દઇ એકદમ બારી આગળ ગઈ અને જે ઠેકાણે તે દર્શન કરવા જવાની હતી તે જગ્યાની લીલા જોતી તટસ્થ ઉભી થઇ રહી તથા મનમાં હરખ સમાયો નહીં તેથી બોલી ઉઠી–'માતુશ્રી, હું કયે દિવસ ત્યાં દર્શન કરવા જાઉં?'

**ભિમાબાઇ** બોલી, 'બેહેન, આપણું લશ્કર પાછું આવે ત્યારેજ તો. પુરતા પેહેરેગીરો વગર તને કંઇ મોકલાય. હમણાં તો પેલા બહારવટી-આના નાયક **બદુરીઆને** પકડવા સઘળું લશ્કર રોકાઇ ગયું છે અને તેનું મસ્તક આણી આપનારને વાસ્તે ચોક્કસ ઇનામ પણ ઠરાવવામાં આવ્યું છે અને તારો ભાઇ **પવાનસિંહ** કહે છે કે એ થોડા વખતમાં પકડાશે; કારણ કે **પવાન** જાણે વાઘ અને સિંહનો શિકાર કરવા નિકળ્યો નહિં હોય તેમ તે એની પાછળ લાગેલો છે. પરંતુ જો તે થોડા વખતમાં પક-ડાશે નહીં અને જો લશ્કર પાછું આવી શકશે નહિં તો આપણા રજપુત યોદ્ધાઓને પણ એક દિવસ સારૂ બોલાવવા પડશે. અને તેઓ તથા તારો ભાઈ **પવાન** તારા રક્ષણ સારૂ તારી જોડે આવશે.

'પણ માતુશ્રી હું ધારૂં છું કે કોઈ વિશ્વાસઘાતી પુરૂષ એ બહાદુર બહારવટીઆને ફસાવશે નહિં. જો એવી રીતે **બદુરીઆને** આપણે પક-ડીશું તો આપણી બહાદુરીને લાંછન લાગશે. એક રજપુત યોદ્ધાને છાજે તેમ **પવાનને બદુરીઆની** અને હાથોહાથ કપટ કર્યા વગર લડવું જોઇએ. એવી રીતે જો **પવાન** તેનાપર જય મેળવશે તોજ એ પોતાના રજપુતના નામને જેબ આપશે.'

'ગમે તેમ પણ તે પકડાય તેની મને દરકાર નથી,' **ભિમાબાઇ** બોલી.

'પણ હું ધારૂં છું કે મહિના બે મહિનાની અંદર બહુરીઆનાં અને તેના સોબતીઓનાં માથાં આપણા શેહેરના દરવાજા ઉપર લટકાવેલાં આપણે નિહાળીશું'.

'બહુરીઓ જુવાન છે કે ?' કૃષ્ણા કુંવર ધ્રુજતી ધ્રુજતી બોલી.

'હું તેને વિષે કંઇજ જાણતી નથી બાપુ,' ભિમાબાઇએ ઉત્તર વાળ્યો. 'પણ તારી મરજી હશે તો આ બાજુના ગઢના પશ્ચિમ દરવાજા ઉપર તેનું માથું લટકતું તું થોડા દિવસમાં જોશે.'

ઉપલી વાત થયાને થોડા દિવસની અંદર બહુરીઆને પકડવામાં-નિરાશ થઇને પવાન પોતાની ખુબસુરત બેહેનને દર્શન કરવાને લઇ જવા પાછો આવ્યો. બહુરીઓ હજી પકડાયો નહોતો. સામી ટેકરીઓ ઉપર તેના રેહેઠાણની જગ્યાએ હજી પણ અગ્નિના ભડકાઓ રાત્રીને સમયે બળતા દેખાતા હતા. પણ તેના રેહેઠાણની જગ્યા હજી કોઇના પણ જાણવામાં આવી શકી નહોતી. બહુરીઆની ટોળીના માણસો ગમે તેવા મોહોટા ઇનામની લાલચે પણ પોતાના નાયકને ફ-સાવે એવા નહોતા. એવી નિરાંતને લીધે આણી તરફ જ્યારે પવાન સિંહ પોતાનાં માણસો સહિત ટેકરીઓ ઉપર આમ તેમ બહુરીઆની ખોળ કરતો ફરતો હતો ત્યારે બીજી તરફ બહુરીઓ પર્વતની પાસે આવેલાં નાળાંમાં આગળ ઉગેલાં કુંળા કુંળા ઘાસ ઉપર અથવા પર્વતની ગુફામાં આવેલાં પોતાનાં અગમ્ય રેહેઠાણમાં સુતો સુતો પોતાને પકડવાના પવાનસિંહના નિષ્ફળ પ્રયત્ન ઉપર વિચાર કરતાં પોતાની મૂછમાં હસતો હતો. કુમારપાળ રાજાની પુત્રીના અલૌકિક સૌંદર્ય વિષે તેણે ઘણું સાંભળ્યું હતું; તેથી ખુશ મિજાજમાં અથવા"તો જ્યારે પવાનસિંહ તેની બહુજ પાછળ લાગ્યો હતો ત્યારે, ગમે તેટલા જોખમે પણ છુપે વેષે રાજાના મેહેલમાં જઇને રૂપાળીબાનું સૌંદર્ય જાતે જોવાની તેણે પોતાની ચળકતી તરવાર ઉપર પ્રતિજ્ઞા લીધેલી હતી.

દિવસો પાણીની પેઠે નિકળી ગયા અને ગિરનારપર આવેલાં દેરાંમાં રૂપાળીબાને દર્શન કરવા જવાનો દિવસ આવી પહોંચ્યો. રૂપાળીબા પણ ત્યાં જવાને ઘણા દિવસ થયાં તૈયારી કરી રહી હતી. દર્શન કરતી વખત ભેટ ધરવાને વાસ્તે એક જરીની ચાદર તૈયાર કરવામાં આવી હતી

અને તેના ઉપર હિરા માણેક અને મોતી ટાંકવામાં આવ્યાં હતાં. રૂપાળીબા જાત્રા જવાની છે એવી વાત બહાર પડતાં આખું શેહેર તેની સવારી જોવાને ઉલટયું. મરદો, છોકરાંઓ તથા વૃધ્ધ સ્ત્રીઓનાં તો ટોળાં-ઓથી રસ્તા ચિકાર ભરાઇ ગયા હતા. યુવાન સુંદર લલનાઓ પોતાનાં અંતઃપુરની બારીમાં ચક નાખી સઘળો દેખાવ જોતી હતી.

જાણે પોતાના લગ્નનો દિવસ ન હોય તેમ રૂપાળીબાએ પોતાનાં સૌથી શ્રેષ્ટ વસ્ત્રાલંકાર સજ્યાં હતાં. તેણે ઝાંખા ગુલાબી રંગની રેશમી ચોળી તથા રૂપેરી તારાવાળી મલમલની સાડી પેહેરેલી હતી. તેના હાથમાં સુંદર નાજુક હિરાજડીત બંગડીઓ દિપી નિકળતી હતી. તેના પગમાં તેણે મોતી ટાંકેલાં સુંદર સોનાનાં સાંકળાં પેહેરી લીધેલાં હતાં. તેની પાલખી ઘણીજ કિંમતી હતી. તેનાપર ફુલોનાં અને જનાવરોનાં સુંદર ચિત્રો સુનેરી રંગે ચિતરવામાં આવ્યાં હતાં. પાલખીનાં બારણાં ઘણી સંભાળથી બંધ રાખવામાં આવ્યાં હતાં કે કોઈપણ માણસ રૂપાળીબાનો સુંદર ચેહેરો જોઇ શકે નહીં. પાલખીની આસપાસ માંથાથી તે પગ સુધી સજ્જ થયલા, પવાનસિંહના આરબો હથિયારબંધ પૂર જોસથી ચાલતા હતા. પાછળ પાછળ કેટલાક મરદો તથા સ્ત્રીઓ જાત્રા જવાને વાસ્તે સવારીની જોડેજ ચાલતાં હતાં. પવાનસિંહ એક ઉમદા કાઠી ઘોડા ઉપર સવાર થયો હતો અને પોતાની બેહેનની પાલખીની જોડાજોડ ચાલતો હતો અને જોકે વખતોવખત જાણે બહુરીઓ તેની નજરે પડતો ન હોય તેમ પાસે આવેલી ટેકરીઓ તરફ કરડી નજરથી જોતો હતો; પણ પાછો આંખ ફેરવીને પોતાની બેહેનનાં રક્ષણ વિષેજ તે વિચાર કરતો. જેમ જેમ ટેકરીઓપર ચઢવાનું આવ્યું તેમ તેમ રસ્તાઓ બહુજ વાંકા ચુંકા આવતા અને તેથી પાલખીમાંથી ઉતરીને રૂપાળીબાને ડોળીમાં બેસવાની જરૂર પડી. ઘણી મુશ્કેલીએ તેઓ ધિમે ધિમે ઉપર ચઢયાં અને દેરાં આગળ આખી સવારી આવી પહોંચી.

દેવસ્થાનમાં કોઇપણ પૂજારી અથવા બીજું કોઇપણ નથી એમ ખાત્રી કીધા પછી પવાનસિંહે પોતાની બેહેનની તથા કૃષ્ણાકુંવરની ડોળીઓને દ્વાર મંડપમાં મુકવાનો હુકમ કીધો; અને સર્વે જણાઓને ત્યાંથી ખસી જવાની આજ્ઞા કીધી. દેવસ્થાનની અંદર ત્રણ ઓરડાઓ

હતા ને છેક પાછળના ઓરડામાં મૂર્તિ મુકવામાં આવેલી હતી. આખું દેવસ્થાન ઉંચા ગ્રેનાઇટ પથ્થરનું બનાવેલું હતું અને તેની અંદર જુદી જુદી જાતની નકશીઓ પાડવામાં આવી હતી. આ દેવસ્થાન અંદરથી એટલું તો વિશાળ ભાસતું હતું કે કૃષ્ણાકુંવર કે જે બહુરીઆની બિહિકથી રસ્તામાંજ ધ્રૂજતી હતી તે દેવસ્થાનના આ વિશાળપણાથી અને એકાંતથી ઘણીજ ગભરાઇ અને પોતાને મૂર્તિવાળા ઓરડામાં લઇ જવાની જરૂર ન પાડતાં આગલાજ ઓરડામાં બેસવા દેવાની રૂપાળીબા; ની આજીજી કીધી.

'કેવી બિહિકણ છે તું, કૃષ્ણાકુંવર,' રૂપાળીબા તેને ભેટી પડીને બોલી 'તને શેની બિહિક લાગે છે?'

'મને કંઇ સમજ નથી પડતી,રૂપાળીબા–પણ મને બહુજ બિહિક લાગે છે. આ દેવસ્થાન કેવું વિશાળ, શાંત અને સુન્યકાર લાગે છે કે, જાણે ખાવા ધાતું ન હોય. લોકોમાં એમ કેહેણી ચાલે છે કે આ દેવસ્થાનની તળેટીમાં ગુપ્તસ્થાનો આવેલાં છે કે જેની અંદર ઝનુની યોગીઓ વિગેરે વસે છે. બેહેન રૂપાળીબા, મને તું અહીંઆજ થોભવા દે, આગળ આવવાની મારી હિંમત ચાલતી નથી. આપણે બોલીએ છીએ તેના જે પડઘાઓ પડે છે તેજ મને તો ઘણા ભયાનક લાગે છે. બધે કેવું શાંત લાગે છે, કૃષ્ણાકુંવર બ્હેબાકળી આંખે આમ તેમ જોતી બોલી.

'કૃષ્ણાકુંવર, ગાંડીજ તો તું. આવી બધી વાતો તેં કયાંથી સાંભળી આ મહાન દેવસ્થાનની તળેટીમાં ગુપ્તસ્થાનો આવેલાં છે કે જેમાં ઝનુની યોગીઓ વિગેરે વસે છે એ વાત તો મેં આજેજ તારે મોહોડે સાંભળી. એવું હોય તો શું આ દેવસ્થાનના પૂજારીઓના જાણવામાં એ વાત ન આવે? શું મારા પિતા અથવા પવાનસિંહને એ વાતની ખબર પડયા વગર રેહે? આ દેવસ્થાનનું છાપરૂં તો જો. તે આવું મોટું છે તો આપણા પડઘા મોટેથી પડે એમાં શું આશ્ચર્ય. જાજા બેહેનડી તું તો મૂર્ખ છે પણ લે, તું અહિંયાજ બેસ, હું એકલીજ અંદર જાઉં છું.' એમ બોલતી બોલતી હાથમાં રત્નજડીત જરીની ચાદર લઇને તે ગંભીરાઇથી છેક અંદરના ઓરડામાં એકલીજ મૂર્તિ પાસે ગઇ.

મૂર્તિ કદમાં અતિ મોટી હતી. મૂર્તિના વક્ષઃસ્થાનમાં તથા કપાળમાં

અમૂલ્ય રત્નો જડેલાં હતાં. થોડી વારતો તે મૂર્તિ તરફ અજાયબી ને અજાયબીમાંજ જોતી ઉભી, પછી પોતાની જોડે લાવેલી ભેટો તેણે ધરી અને પૂજા કરવા માંડી. પૂજા કરતી વખત તેની માએ શિખવી રાખેલા મંત્રો તે ભણી અને પછી પોતાની આંખો મિચી દઇને તેણે ધ્યાન ધરવા માંડયું. ધ્યાન ધરી રહ્યા પછી તેણે જેવી પોતાની આંખ ઉઘાડી. કે પોતાની સમક્ષ રજપુતના વેશમાં એક ઘણા ખુબસુરત, યુવાન અને ચતુર પુરૂષને ઉભેલો જોઇ તે વિસ્મય થઈ અને તેને અતિમોટું સાનંદાશ્ચર્ય લાગ્યું; પરંતુ તેનાં ભવાં જરાક ઉચાં ચઢી ગયાં હતાં. તેને જોઇને તે બુમ પાડવા જતી હતી પણ પાસે ઉભેલા પુરૂષના મર્યાદશીળપણાને લીધે તેને તેમ કરવું જરૂરનું ભાસ્યું નહિં.

રૂપાળીબાએ બૂમ પાડી નહીં તેથી પાસે ઉભેલો પેલો પુરૂષ વધારે આશ્ચર્ય પામ્યો અને થોડાકવાર મૌન્ય રાખી તે બોલ્યો–'હિમ્મતવાન અને સુંદર અનૂઢા, રજપુતના પ્રસિદ્ધ નામને તું જશ આપે છે. ક્ષમા કર પણ કુમારપાળ રાજાની સુંદર પુત્રીનો ચેહેરો જોવાની મેં પ્રતિજ્ઞા લીધેલી હતી અને આ હમણાં તેમ કરવાની મેં હિમ્મત ચલાવેલી છે.'

'પણ તમે જાણોછો કે મારો ભાઇ પવાનસિંહ અને તેની જોડે આવેલા લશ્કરી માણસો આ દેવસ્થાનની બાહાર ઉભેલા છે અને તેઓ જો એમ જાણે કે તમે અહિંયાં છો તો તમને જીવતા જવા દે નહિં.' શરમને માર્યે થઇ ગયલા ફુલ ગુલાબી લાલ ગાલવાળી રૂપાળીબા મધુરસ્વરે નિચું જોઇને બોલી.

'હા, અનૂઢા! મારા આવવાનું જોખમ હું સારી પેઠેમ સમજુંછું; પરંતુ ઘણા વખત થયાં જ્યાં જ્યાં હું જતો, ખાતો, પિતો તે સર્વે વખતે મને તારા વિષે ભાન થતું અને તારૂં સ્વરૂપ જોવાનાં મને સ્વપ્નાં આવતાં હતાં, અને મને પૂર્ણ ભરોસો હતો કે તારા જેવી એક ચંદ્રમુખી અનૂઢા મને કદી પણ ફસાવશે નહિં. મને જોઇને બુમ પાડવાની તેં અગત્ય જોઇ નહીં એવી તું અમિરી સ્વભાવની તથા હિમ્મતવાન છે તો પછી તરવારથી મારો ઘાત કરાવવાનો તું વિચાર કરે એવું મને સ્વપ્ને પણ શી રીતે ભાસે. તારા ભાઇથી તો હું જરાપણ બિહિતો નથી પણ તારી પદ્ધી તથા તારાં સ્વરૂપને લીધે હું તને નમન કરૂંછું. પરંતુ તું

પેલા સખત સ્વભાવના અને પ્રેમરહિત રાજા જોડે વિવાહિત થયલી છે એ મારાથી ખમાતું નથી. તારા જેવી અતિ સુંદર અનૂઢાનો પતિ થવાને તો તે બિલકુલ અયોગ્ય છે.' એમ કહીને તે પુરૂષ જરાક વધારે આગળ આવ્યો.

હવે **રૂપાળીબા** તેને વધારે ધારીને જોઇ શકી. તેનો ચેહેરો તેને અતિ સુંદર લાગ્યો. તેના અલંકાર અને શસ્ત્રો બહુ દિપી નિકળતાં હતાં. તેનો દેખાવ ઘણો ગંભીર લાગતો હતો અને તેની આંખની ભ્રકુટીથી પરખાઇ આવતું હતું કે તે બહુ હિમ્મતવાન હતો. **રૂપાળીબા** આવી રીતે તેને નિહાળીને જોતી હતી એવામાં બહાર કોઇનું પગલું સંભળાતું હોય એમ તેને લાગ્યું. બન્ને જણાઓએ થોડો વખત એક એકની સામું જોયાં કીધું. તેના ચેહેરાપર ગભરાટને બદલે મંદમંદ હાસ્યના અને પછી થોડો વખત રહીને આતુરતાનાં તથા દેહેશતનાં ચિન્હો જણાતાં હતાં.

'હું તમને ફસાવીશ નહીં,' તે સુંદરી ગળગળીત સ્વરે બોલી. 'પણ મારો ભાઇ **પવાનસિંહ** વખતે જાતેજ અહિંયાં મને તેડવા આવશે તો અથવા તો મારી સખી જે આ દેવસ્થાનના દ્વાર આગળ ઉભેલી છે તે કદાચ તમને જોઇને બુમ પાડશે તો? વાસ્તે પધારો, કૃપા કરીને પધારો. હવે તમે શી રીતે બચશો? આ આખાં દેવસ્થાનની આસપાસ પોહોરેગીરો ઉભેલા છે અને હવે તમારૂં શું થશે? અરરર, તમે અહિંયાં આવવાની શા માટે હિમ્મત કરી?'

'પવિત્ર અનૂઢા, તું શા માટે મારે વાસ્તે આટલી ગભરાય છે?' તે પુરૂષ બોલ્યો. 'આ પાસે આવેલા પર્વતમાં રેહેનારા સઘળા લુટારાઓ ઉપર મારી સત્તા ચાલી શકે છે. પર્વતમાં આવેલી સઘળી ગલીગુંચીઓ મારા ધ્યાનમાં છે. હું જે રસ્તે આવ્યો છું તે રસ્તેથી પાછો જઈશ. હું કોઇના સપાટામાં આવી શકીશ નહીં. જો કોઇ તરફની પણ મને ફીકર છે તો તે તારી તરફની છે.'

**રૂપાળીબા**એ ધ્રુજવા માંડયું. 'તમે કોણ છો ત્યારે?' તેણે હવે બહુ ધિમેથી બોલવા માંડયું, કારણ કે તે ગભરાતી હતી કે રખેને કોઇ બહાર સાંભળે. 'તમારૂં નામ શું, તમે કયાંથી આવ્યા?'

થોડીકવાર તો પેલો પુરૂષ ચુપચાપ ઉભો રહ્યો પણ પછી જાણે પોતે

સંતોષ પામ્યો હોય તેમ જરાક મલકાતે મ્હોંડે બોલ્યો, 'પેહેલાં આ તારા સુંદર અને પારદર્શક કોટને શોભાવતી રત્નજડીત મોતીની માળા તું મને આપ અને તું નક્કિ જાણજે કે જે વખતે તારા ભાઈની તરવારનો ઝટકો આ મારા શીરપર પડશે તે કઠીણ કાળ વખતે પણ આ ક્ષણોનું સ્મરણ મને ઘણું સુખદાઇ થઇ પડશે.' એમ કેહેતાં કેહેતાં તેણે હસતાં હસતાં પ્રેમમય આંખે ધિમેસથી તે મોતનમાળા રૂપાળીબાની કોટમાંથી કાઢી લીધી અને થોડીકવાર રહીને તે પાછો બોલ્યો, 'ચંદ્રવદની અનૂઢા, હું કોણ છું તે હવે તું ધ્યાનથી સાંભળ. મારા પર્વતના રેહેઠાણમાંથી મારા કટ્ટા શત્રૂની પુત્રીનાં દર્શન કરવાને હું આવેલો છું અને આ મારૂં અંતઃકરણ કે જેમાનું રક્ત જમીન ઉપરના પાણીની પેઠે વેહેતું જોવાને તારો પિતા તરસે છે, તે આ મારૂં અંતઃકરણ મેં તુજને અર્પણ કીધેલું છે. મારા ઉપર તિરસ્કાર ઉપજાવે એવું તેં ઘણું સાંભળ્યું છે–હું બહારવટીઆનો કેહેવાતો ક્રૂર નાયક બદ્દુરીઓ છું !'

'હું બદ્દુરીઓ છું,' એવા શબ્દો તે પુરૂષના મુખમાંથી નિકળતાની સાથેજ રૂપાળીબાથી એક મોહોટી ચીસ પાડી દેવાઇ અને તરતજ તે જમીન ઉપર બેશુધ્ધ થઇ પડી. તેની ચીસ કે જે બહાર પણ સાંભળવામાં આવી હતી, તે સાંભળીને કૃષ્ણાકુંવર પોતાની બિહિક છતાં રૂપાળીબા ઉપરના પોતાના હેતને લીધે દોડતી દોડતી તેની પાસે ગઇ અને રૂપાળીબાનું બેશુધ્ધ મસ્તક પોતાના ખોળામાં લઈ તેની આસનાવાસના કરવા માંડી. એટલામાં તો પવાનસિંહ પોતાની વહાલી બેહેનની કારમી ચીસ સાંભળીને ધસ્યો ધસ્યો એકદમ અંદર આવ્યો. પોતાની બેહેનને આવી બેશુદ્ધ સ્થિતિમાં પડેલી જોઇને તેના હોશકોશ ઉડી ગયા. તેની આંખોમાંથી અશ્રૂની ધારાઓ વેહેવા માંડી. પોતાની બેહેનના કરમાઈ ગયલા ચેહેરા ઉપર તેણે પોતાના હાથ પસવાર્યા અને 'બેહેન, બેહેન, વહાલીબા, તું ઉઠ; એમ કહીને ગળગળીત કંઠે અને ઘણા હેતથી તેને ઉઠાડવા માંડી. ઘણીવાર તેણે એમ કર્યું ત્યારે રૂપાળીબા કેટલીકવારે કૃષ્ણાકુંવરનો તથા પોતાના ભાઇ પવાનસિંહનો જાણીતો સાદ સાંભળવાથી કંઇક શુદ્ધિમાં આવી અને પછી થોડીકવારે તેણે આંખ ઉઘાડી અને આ-

તુર અને બહાવરી આંખે તેણે આમતેમ જોવા માંડયું અને પછી એકદમ અશ્રુપાત કરતાં પોતાના ભાઇના ખોળામાં પોતાનું મસ્તક નાંખી દીધું.

'આ શું કૃષ્ણાકુંવર' તે બહાદુર સરદાર ગભરાતો ગભરાતો બોલ્યો, 'મારી બેહેનને એવું તે શું થયું છે કે હું તેને આવી સ્થિતિમાં જોઉં છું?'

'કદાચ મારી પેઠે **રૂપાળીબા** પણ આ જગ્યાના વિશાળપણાથી, એકાંતથી અને સુન્યકારથી બિધી હશે એમ હું ધારૂં છું,' **કૃષ્ણાકુંવર** બોલી. અને એ જાણે ખરૂં નહોય તેમ **રૂપાળીબા**એ પોતાનું ડોકું હલાવ્યું.

'એ બહુ આશ્ચર્યકારક છે' **પવાનસિંહ** મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. 'મારી બેહેન એવાં અલ્પકારણોથી બ્હીએ એવી નથી. કદાચ કોઇ પક્ષી અથવા જનાવર અથવા તો કોઇ સાપ કંઇ અચાનક આ મૂર્તિની પછવાડેથી નિકળી આવ્યો હોય તો અને તેથી મારી બેહેન બિધી હોય તો. જેવો આવો વિચાર **પવાનસિંહ**ના મનમાં આવ્યો કે તરતજ **રૂપાળીબા**ના કોમળ હસ્તો કે જે હમણાં **પવાનસિંહ**નાં ગળાંની આસપાસ તેણે વધારે જોરથી ડાબી રાખ્યા હતા તે **પવાનસિંહે** છોડવી નાંખ્યા અને પોતાની તરવાર મ્યાનમાંથી કાઢીને મૂર્તિની પાછળ જવા માંડયું. **પવાનસિંહ**ને આમ કરતો જોઇને **રૂપાળીબા** ગભરાઇ ગઇ અને તેનું હૈયું ધડક ધડક થવા લાગ્યું, તેના મોં ઉપર લોહી ચઢી આવ્યું અને જે જગ્યા તરફ તેનો ભાઇ તપાસ ચલાવતો હતો તે બાજુ તરફ તે ગભરાતી એકદ્રીટસે જોવા લાગી. પરંતુ **પવાનસિંહ**નું કંઇ વળે એવું નહોતું કારણ કે દેવાલયની તળે આવેલા ગુપ્ત રસ્તા વિષે દેવાલયના પૂજારીઓ તથા બહારવટીઆ સિવાય બીજા કોઇને જરાપણ ખબર નહોતી. બહારવટીઆઓને પણ એ ગુપ્ત રસ્તાઓની ખબર પડતે નહીં, પણ પૂજારીઓને તેઓના જીવને જોખમે એ વાત કેહેવી પડી હતી, તો પછી **પવાનસિંહ** તો કયાંથીજ એ ગુપ્ત રસ્તાઓ વિષે સ્વપ્ને પણ વિચાર લાવી શકે? બિચારો **પવાનસિંહ** નિરાશ થયેલો અને અકળાયલો પાછો પોતાની બેહેનની પાસે આવ્યો અને જોરથી એક નિશ્વાસ નાંખીને તેને પાછા ફરવાનું કહ્યું. **પવાનસિંહ**ને નિશ્વાસ નાંખતો જોઇ **રૂપાળીબા**નો ગભરાટ કંઇક ઓછો થતો દેખાયો અને **રૂપાળીબા**એ જ્યારે પોતાના બિહીકણપણાંને વાસ્તે પોતાની અજાયબી બતાવી અને કદાચ પર્વત ઉપર ચઢવાના થાકથી મને આમ

થયું હશે એવું મિથ્યા કારણ બતાવ્યું ત્યારે **પવાનસિંહે** જરાક મોંહો મલકાવ્યું. **રૂપાળીબા** જ્યારે ડોળીમાં બેઠી ત્યારે પણ તેણે આમતેમ જોવા માંડયું અને તેની આંખો ઉપરથી એમ જણાતું હતું કે તે કંઇ ચોક્કસ બાબતસર ગભરાતી હતી. પર્વત ઉપરથી ઉતરતી વખતે તેનું મન પર્વતના દેખાવો તરફ જરાપણ ગયું નહીં પણ જો આસપાસની ઝાડીમાં જરાક પણ ખડખડાટ થતો હતો તો તે બહુ આકળવિકળ થતી જણાતી હતી. આ બધા ઉપરથી એમ અનુમાન કરવાને કારણ મળે છે કે જાણે **રૂપાળીબા**, **બહુરીઆને** વાસ્તે ગભરાતી તો નહોય કે રખેને જો તે આસપાસ **પવાનસિંહના** જોવામાં આવે તો **પવાનસિંહ** તેને ઠાર મારે. એ ચિંતાથી જ જ્યાં લગણ પર્વત ઉપરથી સવારી હેઠળ આવી નહીં ત્યાં લગણ તે ગભરાતી હતી. **બહુરીઆની** હિમ્મતને વાસ્તે તે તેને ધન્યવાદ ભણતી હતી અને તેને ફસાવી દેવાનો તો તેણે સ્વપ્ને પણ વિચાર કર્યો નહોતો એ આપણે જોઇ લીધું છે. ઉલટી તે **બહુરીઆની** સલામતીને વાસ્તે ઘણીજ બિહતી હતી અને તેથીજ દેવાલયમાં **બહુરીઓ** આવ્યો હતો તે વિષેની વાત તેણે પોતાના ભાઇને અથવા તો પોતાની સખી **કૃષ્ણાકુંવરને** પણ તેણે કહી નહોતી. કેટલેક દરજ્જે એમ પણ કહીએ તો ખોટું નહિં કેહેવાય કે **બહુરીઆને** વાસ્તે **રૂપાળીબાના** કોમળ અંતઃકરણમાં પ્રેમના અંકુર પેદા થયાં હતાં અને તેજ તેની હાલની અસ્વસ્થતાનું કારણ હતું.

જેવી **રૂપાળીબા** ચીસ પાડીને બેશુદ્ધ થઇ પડી કે તરત **બહુરીઓ** દેવાલયની ફરસબંધીમાંનો એક પથ્થર કે જે ઉપડી શકતો હતો તે ઉપાડીને દેવાલયની તળે આવેલા આપણે આગળ કહી ગયલા ગુપ્ત રસ્તાઓની મદદથી પાછો પર્વત ઉપર આવી, સવારી જોતો ઉભો. આપણે અહિંયાં કેહેવું જોઇએ કે **બહુરીઓ** દેવાલયમાં પેહેલાં દાખલ થયો હતો તે પણ એજ ગુપ્ત રસ્તામાં થઇને દાખલ થયો હતો કે જે ગુપ્ત રસ્તા વિષે દેવાલયના પૂજારીઓ તથા આ લુટારાઓ શિવાય બીજા કોઇને પણ ખબર નહોતી. **રૂપાળીબા** પણ **બહુરીઓ** દેવાલયમાં કયે રસ્તે દાખલ થયો હતો અને પાછો ગુપચુપ શી રીતે જઇ શકયો હતો તે વિષે બહુજ આશ્ચર્ય પામતી હતી અને તેનું કારણ કંઇ સમજી શકતી નહોતી. **બહુરીઆના** મનને એમ હતું કે **રૂપાળીબાનું** મન તેના તરફ ખેંચાયલું છે અને તે

બહુ ઉમદા ખવાસની છે અને તેથીજ તેણે પોતાની જીંદગી રૂપાળીબાને ભરોસે જોખમમાં નાખી હતી. પર્વત ઉપર ઉભો ઉભો સવારીને હેઠળ ઉતરતી જોઇ અને સવારીમાં જરા પણ ગભરાટ તેણે ન જોયો ત્યારે તે અત્યંત ખુશ થયો અને તેના દેવાલયમાં આવ્યાની વાત રૂપાળીબાએ પવાનસિંહને અથવા બીજા કોઈને પણ નહિં કહી હોય અને છુપી રાખી હશે એમ તેની ખાત્રી થઇ અને એ વિચારથી રૂપાળીબા ઉપર તેને વધારે પ્રેમ ઉપજ્યો. સવારીના મેહેલમાં પોંહોચતા લગણમાં બીજું કંઇ જાણવા જોગ બન્યું નહિં. ઘેર આવ્યા પછી રૂપાળીબા બેશુદ્ધ થયાની વાત મેહેલમાં તથા શેહેરમાં બધે પ્રસરી ગઈ અને ભિમાબાઇએ તથા કૃષ્ણાકુંવરે તેના બેશુધ્ધ થવાનું કારણ રૂપાળીબાને વિનવી વિનવીને પૂછ્યું છતાં પણ તેણે બહુરીઆ વિષે એક શબ્દ પણ ઓચર્યો નહીં અને માત્ર કંઇ ન સમજાણુ પડે એવા ગભરાટથી તે બિધી હશે અને બેશુધ્ધ થઇ હશે એમ તેણે એડવી દીધું.

રૂપાળીબા સવારીમાંથી ઘેર આવ્યા પછીની હંમેશાં શોકાતુર રેહેતી હતી. તેનું હસતું મુખડું હવે કોઇ દિવસ હસતું જણાતું નહોતું. તેનો ચેહેરો કરમાતો જતો હતો. તેનો નિર્મળ પ્રેમ તેને બહુરીઆ તરફ ખેંચતો હતો. ખાવું પીવું તેને ઝેર જેવું લાગતું હતું. જે રૂપાળીબા હંમેશાં કૃષ્ણાકુંવરની પાસેજ બેસી રેહેતી અને કૃષ્ણાકુંવર વગર તેને એક ઘડી પણ ચ્હેન પડતું નહોતું તે રૂપાળીબા આજે દિવસના દિવસો લગણ એકલી એકાંતેજ બેસી રેહેતી હતી. આવી તેની બેચેનીનું કારણ ભિમાબાઇ અને કૃષ્ણાકુંવર તેને ઘણુંએ પૂછતાં પણ તેનું શરીર સારૂં નથી એવો ઉત્તર આપ્યા ઉપરાંત તે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારતી નહિં. અગાડી જેટલા પ્રેમથી રૂપાળીબા પવિત્ર ગિરનાર પર્વતની ખૂબીનાં વખાણ કરતી અને તે પર્વત તરફ હંમેશાં જોયાં કરતી તે કરતાં હવે તેને તે પર્વત તરફ જોતાં હજારગણો પ્રેમ ઉપજતો અને તે તરફ જોઇને તે બહુરીઆ વિષેજ વિચાર કર્યાં કરતી. જો કે તેનાં લગ્ન હવે ઘણાં પાસે આવ્યાં હતાં અને તેને વાસ્તે અતિસુંદર મોતી હીરા તથા સોના રૂપાનાં આભુષણો તૈયાર થતાં હતાં તોપણ તેનાપર તે કંઇજ લક્ષ આપતી નહિં; તે જોવાની તેને સમુળગી ઇચ્છાજ થતી નહિં. સવારે બપોરે સાંજે તે આખો

દિવસ **ગિરનાર** પર્વત તરફજ જોયાં કરતી. જ્યારે રાત્રીને સમયે તે બિછાના ઉપર પડી રેહેતી ત્યારે તેને નિદ્રા બિલકુલજ આવતી નહિં અને તે પ્રસંગે પણ **બહુરીઆ** જોડે થયલી પોતાની ટુંકી મુલાકાત વિષેજ તે વિચાર કરતી અને **બહુરીઆ**ના માથા ઉપર જોખમ ટમટમી રહ્યાં હતાં તેનોજ ખ્યાલ કરીને અશ્રુપાત કર્યા કરતી હતી. પોતાની માતુશ્રી તથા બાન્ધવના કેહેવાથી તેને **બહુરીઆ** વિષે અસલ ઘણોજ હલકો વિચાર બેસી ગયો હતો. તે એમ સમજતી હતી કે **બહુરીઓ** ખ્યાળી, ઝનુ-ની, જંગલી તથા ક્રૂર હતો પણ જ્યારથી પોતાની ટૂંકી મુલાકાતમાં તેણે **બહુરીઆ**ને કોમળ, ખુબસુરત, મર્યાદશીળ અને હિમ્મતવાન જોયો ત્યારથીજ તેનું મન ઘણું ફેરવાઇ ગયું હતું અને **બહુરીઆ** ઉપર તેનો સચોટ પ્રેમ બાઝયો હતો. **બહુરીઆ**ની સ્વતંત્ર અને ફિકર વિનાની જીંદગી, તેનો ઉંચ કુળમાં જન્મ, તેના સોબતીઓનો તેના ઉપરનો ભક્તિભાવ, તેની પોતીકી બાહાદુરી અને ભય વિષેની તેની બેદરકારી એ બધાથી આ ઉમદા રજ-પુત રાજકુંવરીનું મન બહુજ વિવ્હળ થઇ ગયું હતું. જ્યારે પોતાની મુલાકાત વખતે બોલેલા **બહુરીઆ**ના શબ્દો, તેનો મર્યાદશીળ દેખાવ, પોતા ઉપરનો તેનો પ્રેમ તેને યાદ આવતો અને જ્યારે તે વિચારતી કે પોતાને વાસ્તેજ **બહુરીઆ**એ પોતાની જીંદગી જોખમમાં નાખી હતી ત્યારે તેને એમ લાગતુ કે **બહુરીઆ**નો તેના ઉપર ઘણો પ્રેમ હોવો જોઇએ. પરંતુ આણી તરફથી તેનાં લગનનો વખત ઘણો પાસે આવતો હતો અને પોતાનો ભાઇ **પવાન-સિંહ** જાણે **બહુરીઆ**ના માથાના રક્તથી ખરડાયલી તરવાર લઇને આવ-તો ન હોય એમ તેને દરક્ષણે ભીતિ રેહેતી હતી.

લગનનો દિવસ લગભગ પાસે આવ્યો. **કુમારપાળ** રાજાએ રાજ્યના મુખ્ય જોશીને બોલાવી તેને **રૂપાળીબા**નું વર્ષફળ ઉપજાવવાનું કહ્યુ. જોશી મહારાજે વર્ષફળ ઉપજાવી કાઢયું અને એક દિવસ **રૂપાળીબા** રાત્રીના સાત વાગ્યાને સમયે પર્વત ઉપર થતા અગ્નિના ભડકાઓ તરફ જોતી હતી તે વખતે જોશી મહારાજ **રૂપાળીબા**ના વર્ષફળનો કાગળ લઇને આવ્યા અને તેને કહ્યું રાજપુત્રી, તમારા પિતાની આજ્ઞાથી તમારૂં વર્ષફળ આ મેં ઉપજાવી કાહેલું છે. ગ્રહનો યોગ એવો આવેલો છે કે તમારૂં લગન હાલમાં જો મુલતવી રાખવામાં આવશે તો વધારે ઠિક પડશે. એ ઉપરાંત

ગ્રહના એ યોગ ઉપરથી મને એક ભવિષ્યવાણી તમને કહેવી પડે છે કે, જે તમને બહુ દુઃખદાઇ લાગશે. ગ્રહોનો એવો ખરાબ યોગ તો મે મારી જીંદગીમાં કોઇ પણ રાજપુત્ર અથવા રાજપુત્રીના જન્માક્ષરમાં જોયો નથી. કહો તો તમારા ભવિષ્યમાં શું શું થવાનું છે તે હું તમને કહું. રૂપાળીબા બિચારી દિગ્મુઢ થઇ ગઈ અને પોતાનું ભવિષ્ય ખરાબ છે એમ જોશીના બોલવા ઉપરથી જાણવા છતાં, સઘળું પૂરેપૂરી રીતે જાણવાને તેને ઇચ્છા થઇ અને તેણે તે સઘળું સંભળાવવાની જોશીને વિનંતી કરી. એ વખતે જોશી ધિમેથી બોલ્યો, 'રાજપુત્રી, તમારા શકિત, અગ્નિ, પાણી, તથા પર્વતના ગ્રહો તમને બહુ નડે છે ને એ સઘળા તમને હેરાન કરવાને બાકી મુકશે નહિં. આ ભવમાં તમારા બે ભવ થશે. તમે તમારા કુટુંબને તજશો અને તેમના દુશ્મનનાં થઇ રેહેશો. આ સઘળું મને ઘણું વિચિત્ર લાગે છે, પણ તમારા ગ્રહ પ્રમાણે તે બનવુંજ જોઇએ. અને મારી ખાત્રી છે કે તે બનશેજ. તમારે વાસ્તે મને બહુ ધાસ્તી લાગે છે.' આ સાંભળીને રૂપાળીબા ધડકતે કાળજે અને જોશી મહારાજની સામું એકી નજરે જોઇ બોલી, 'પણ આ બધી ભવિષ્યવાણી આ પાસેના પર્વત આગળની જગ્યામાં ખરી પડશે કે બીજે કોઇ ઠેકાણે, તે વાત તમે મને જરા મારા ગ્રહની વધારે તપાસ કરીને કહો. જોશી માહારાજે થોડોક વિચાર કરીને જવાબ દીધો, 'હા, રાજકુંવરી, એમજ થશે.' આ સાંભળીને જાણે રૂપાળીબાના ચેહેરા ઉપર નૂર ચઢી આવ્યુ હોય એમ દેખાયું. તે બોલી 'મારે વાસ્તે તમે કંઇ ફિકર ના કરશો. આપ હવે પધારો, મારાં લગ્ન હવે ઘણાં પાસે આવ્યાં છે તેસંબંધી મારે કંઇક કામ છે.' જોશીબાવા રસ્તે પડયા અને રૂપાળીબા ખુશી થતી થતી બારી આગળ જઇને પર્વત નિહાળતી નિહાળતી બહુરીઆ વિષે વિચાર કરતી ઉભી.

આણી તરફ પવાનસિંહ પેલા બહાદુર બહારવટીઆના નાયકને પકડવાના પોતાના મિથ્યા પ્રયત્નમાં મચ્યો રેહતો હતો, અને જેમ જેમ તેને પકડવાનો તેનો પ્રયત્ન નિષ્ફળ થયો જતો હતો તેમ તેમ તે વધારે ખિજવાતો અને વધારે મથન કરતો હતો. આવી રીતે પવાનસિંહ અને તેના માણસો બહુરીઆને પકડવાને આમથી તેમ ફાંફાં મારતા હતા ત્યારે એ

બહાદુર બહારવટીઆનો નાયક, જાણે તેને કોઇનો ભય ન હોય તેમ કલાકના કલાક સુધી પર્વતના ઉંચાં શિખર ઉપર ઉભો ઉભો કુમારપાળ રાજાના મેહેલ તરફ જોયાં કરતો અને મોહજાળમાં ફસાયલો રૂપાળીબાનુંજ ધ્યાન ધરતો.

કેટલાક દિવસ વિતી ગયા. બદુરીઓ પવાનસિંહના હાથમાં આવે એવી આશા સઘળાએ તજી દીધી. રૂપાળીબા આથી વધારે ને વધારે ખુશી થતી જણાતી, પણ થોડા વખતમાં તે બિચારીની ખુશીનો અંત આવ્યો. એક દિવસ જ્યારે તે પોતાના રૂપેરી હીંચકાપર બેઠી બેઠી બદુરીઆનો ભય દૂર ગયલો જોઇને ખુશી થતી હતી એટલામાં તેની મા ભિમાબાઇ ત્યાં આવી બોલી, 'બેટા, પેલા ઘાતકી બહારવટીઆને આપણા મેહેલતળે આવેલા કારાગ્રહમાં નિવાસ કરવાના દાહાડા બહુજ પાસે આવતા જાય છે અને થોડા દિવસમાં તેનું મસ્તક સામેના દરવાજાપર લટકતું તું જોશે. બદુરીઆનો એક માણુસ પવાનસિંહના હાથમાં આવ્યો છે અને તેણે એક મોટા ઇનામની સરતે બદુરીઆને પકડાવી આપવાની પ્રતિજ્ઞા કીધેલી છે.'

રૂપાળીબા આ સાંભળી એકદમ ચમકી અને ગભરાતી ગભરાતી બોલી, 'અને શું મારા ભાઇએ તે નીચ વિશ્વાસઘાતી માણુસની માગણી કબુલ કીધી છે?'

'બેશક, એવા એક રખડતા બહારવટીઆની તું શું રજપુત વિરલાઓની સાથે સરખામણી કરવા માગે છે કે? મારૂં ચાલે તો એવા એક નિચ કુતરાને મારવા ખાતર પવાનસિંહની તરવારને કદિ પણ શરમમાં નાખવા દઇશ નહિં. એના જેવા હલકા માણુસો તો બાર મણની બેડીમાં ડોકાવા લાયકના છે અને એ ઉપરાંત તેમને અણીદાર ખીલાવાળાં પીપમાં ગબડાવીને રિબાવી રિબાવીને મારી નાંખવા જોઇએ.'

'હાય હાય, માજી આ તું શું બોલે છે?' રૂપાળીબા ડચકીઆં ખાતી ખાતી બોલી.

'તને થયું છે શું. તારી અક્કલ બક્કલ ગઈ છે કે આવા લુટારાને વાસ્તે તને આટલુંબધું લાગે છે? જરા શરમા. તારા પિતાના દુશ્મનને વાસ્તે તું આટલુંબધું દુ:ખ લગાડીને તારા રજપુતાણીના નામને

કલંક લગાડે છે. તારા જેટલી મારી ઉમ્મર હતી ત્યારે તો મારા મનમાં એટલો જોસ્સો હતો કે મારા કોઈપણ કુટુંબીને જો કોઈ પુરૂષ જરાએ અપમાન આપે તો મારૂં હીરાજડીત વહાલું ખંજર કે જે હું હંમેશાં મારી પાસે રાખતી તે તેનાં પેટમાં ઘોંચ્યા વગર રહું નહીં. અને તું આ મારીજ છોકરી આપણને હેરાન કરનાર એક નિચ લુટારાની દાઝ ખાય છે અને તારા ભાઈએ જે જીત મેળવી તે માટે જરાપણ ખુશી થતી નથી એ શું તને કુમતી સુજે છે. ખચિત, તારો જીવ ફરી આવ્યો હશે, નિંકર આવી રીતે તારા બાપના કુટુંબના નામ ઉપર બટ્ટો લગાડે એવી તું નથી.' આમ બોલતી બોલતાં ક્રોધાયમાન થઈ ગયેલી **ભિમાબાઇ** ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

અત્યાર લગણ તો **રૂપાળીબાએ** જેમ તેમ પોતાનું મન અટકાવી રાખ્યું હતું, પણ જેવી **ભિમાબાઇ** તેની પાસથી ગઇ કે તરતજ તેણે એક આંખે શ્રાવણ અને બીજી આંખે ભાદરવો એમ અશ્રુપાત કરવા માંડયો; પરંતુ થોડીકવાર પછી તે પાછી જરાતરા સ્વસ્થ થઈ અને **બદુરીઆને** કોઇપણ ઊપાયો ઉગારવો તે માટે વિચાર કરવા લાગી. પણ કયા પ્રકારે બચાવવો તે વિચારમાં તે ગરક થઈ ગઈ. બહુ બહુ વિચાર કરતાં જયારે તેણે જોયું કે **બદુરીઆને** બચાવવામાં તે કોઇપણ રીતે સહાયભૂત થઇ શકશે નહીં, ત્યારે તેનું કાળજું કોરાઇ ગયું અને એ વિચારથી તેણે પાછો અશ્રુપાત કરવા માંડયો. તેણે વિચાર કર્યો કે જો હું મારી માની પેઠે કપટી હોત અને કાવાદાવામાં તથા લાંચ રૂશવતમાં સમજતી હોત તો આજે તે ઉપાયોથી પણ **બદુરીઆને** બચાવી શકત. આવી રીતે તે બિચારી વિચાર્યા કરતી હતી એટલામાં એક દાસીએ તેના ઓરડામાં પ્રવેશ કીધો અને એક યોગી **રૂપાળીબાને** મળવા આવ્યો છે એમ જણાવ્યું.

આપણે આગળ કહી ગયા તેમ રજપુત લોકોના અંતઃપૂરમાં જઇને સ્ત્રીઓ જોડે વાત કરવાની યોગી લોકોને છુટ હતી અને તેમને આવવા દેવાની કોઈપણ રજપુત સ્ત્રીઓથી ના પાડી શકાતી નહીં. તે યોગી તરત અંદર દાખલ થયો. માથાથી તે છેક પગની પાટલી સુધી તેણે ભગવાં કપડાં પેહેરી લીધેલાં હતાં. તેની આંખો આસપાસ ફરકયાં કરતી હતી તેથી જાણે તે કંઈ ભયથી બિહતો હોય એમ લાગતું હતું. તેના એક હાથમાં પાણી પીવાની

તુમડી હતી અને બીજા હાથમાં આસન વાસ્તે રાખેલું મૃગચર્મ હતું. જેવી પેલી દાસી ત્યાંથી ગઇ કે તે યોગીએ પોતાની તુમડી તથા મૃગચર્મ જમીન ઉપર મુકી દીધાં અને શરમાળ આંખે નિચું મોં રાખીને તે પવિત્ર અનૂઢાની સામો જઇ ઉભો.

રૂપાળીબા જાણે આ યોગીના આવવાથી અકળાઇ હોય અને તે ક્યારે પાછો જાય એમ ઇચ્છતી હોય તેમ બોલી; 'તમે કોઇ દૂર પ્રદેશથી આ પવિત્ર **ગિરનારની** જાત્રાએ આવ્યા હો એમ મને લાગે છે અને તમને કંઇ જોઇતું હોય એમ મને ભાસે છે. બોલો તમારે શું જોઇએ છે વારૂ ?'

'મારે કંઇ જોઇતું નથી, પવિત્ર **ગિરનાર**પર આવેલાં દેવાલયના હું દર્શન કરી આવ્યો છું અને પાછો યમુના નદિપર આવેલા મારા સ્થાનકપર જાઉં છું. પણ જાત્રાળુઓએ હવે એ પર્વત ઉપર આવવું યોગ્ય નથી એમ હું ધારૂં છું; કારણ કે તારો ભાઈ તે પવિત્ર જગ્યાને પોતાની તરવારના ઝળકાટથી અપવિત્ર કરી નાંખે છે. એ પવિત્ર અને શાંત જગ્યા આગળ તેણે તરવાર લઇને ફરયાં કરી જાત્રાળુઓને ધાસ્તીમાં નાંખવા એ કંઇ ઠીક નહીં. બોલ બાઇ, એમ કરતાં તારો ભાઇ ક્યારે અટકશે.'

'પ્રભુ કરેને તેની વેરીલી તરવારને મારા ભાઇને સમજાવી પાછી મ્યાનમાં ઘલાવી દઉં' અતિશય દુ:ખથી **રૂપાળીબા** બોલી. 'પણ ત્યારે શું પેલા બહારવટીઆઓની ટોળીથી જાત્રાળુ લોકો બિહિતા નથી ?

યોગી બોલ્યો, 'ના, બહારવટીઆ તો નિરાધારનું અને ગરિબનું રક્ષણ કરે છે અને માત્ર ગરિબોની પાસથી પૈસો ચુસી લેનાર પૈસાદાર લોકોનેજ લુટે છે. બહારવટીઆઓનો નાયક ઘણો હિમ્મતવાન તથા લડાયક છે પણ તે કંઇ મનુષ્યના લોહીનો તરસ્યો નથી.'

'ત્યારે શું તમે તેને ઓળખો છો કે?' **રૂપાળીબા** તે યોગીના મુખ સામું જોઇ બોલી.

'તે પોતાના પિતાના ઘરમાંથી નાસી ગયો તે દહાડાનો હું તેને ઓળખું છું. ત્યાર પછી હમણાં પણ મારે તેની જોડે મેળાપ થયો છે. દેવાલયના પૂજારીઓ મને કેહેતા હતા કે બહુરીઆનો એક વિશ્વાસઘાતી

માણસ બહુરીઆને તારા ભાઈના હાથમાં ફસાવવા માંગે છે; પણ બાઈ, એ ખોટું છે. બહુરીઆના માણસો તેને એટલો બધો તો ચહાય છે કે તેને વાસ્તે તેઓ પોતાના પ્રાણ કાઢવાને તૈયાર છે, તો શું એવા માણસોમાંથી કોઈપણ તેને ફસાવવાને સ્વપ્ને પણ વિચાર કરે કે? હા, એમ તો છે ખરૂં કે બહુરીઆનો એક માણસ તારા ભાઈના હાથમાં ગયો છે, પણ તે કંઈ બહુરીઆને ફસાવવા માટે નહિં. ઉલટું તે તારા ભાઇ જોડે બહુરીઆના એક જાસુસ તરિકે રહે છે અને તારા ભાઈની બધી ગોઠવણોની બહુરીઆ પાસ જઇને માહીતી આપે છે અને એથી તો બહુરીઆ વધારે નિર્ભય સ્થિતિમાં રહી શકે છે.'

યોગીનું આ બોલતું સાંભળી **રૂપાળીબાનો** હર્ષ માયો નહિં અને હર્ષમાંને હર્ષમાં તેનાથી તાળી પાડી દેવાઇ. યોગી આ જોઈ ઘણોજ ખુશ થયો. તેણે આમ તેમ બારીકાઈથી જોયું અને પછી તરતજ પોતાનાં ઓઢેલાં વસ્ત્રો બાજુએ નાંખી દીધાં. **રૂપાળીબાએ** હવે જાણ્યું કે તેને મળવા આવેલો યોગી કોઇ નહિં પણ **બહુરીઓ** પોતેજ હતો. બન્ને જણ એકમેકને અતિશય હેતથી ભેટયાં. **રૂપાળી** જરાક શરમાઇ અને કોઇ મેહેલનું માણસ આવી પહોંચે તો **બહુરીઆને** નુકસાન થાય એમ જાણી ગભરાઇ. થોડીકવાર એવી રીતે પોતાનો પ્રેમ બતાવ્યા પછી **બહુરીઓ** બોલ્યો, 'પ્રિય **રૂપાળી**! અહિંયાં સુધી આવવાની મારી મેહેનત હવે સાર્થક થઈ. હું ધારતોજ હતો કે તું મને ચહાશે અને તને દેવાલયમાં મળ્યા પછી ફરીથી તારૂં મનોહર મુખારવિંદ જોવાને મારૂં મન આકર્ષાયાં કરતું હતું. પણ હવે હું તને મળ્યો, તને મળવાથી મારૂં મન તૃપ્ત થયું છે અને હવે હું જાઉં છું; કારણ કે હવે મોડું થયું છે અને વળી આ યોગીનાં કપડાં ઝાઝોવાર મારા શરિર ઉપર રાખવાં મને ગમતાં નથી. વળી જો કે મેં મારાં હથીઆરો મારી પાસે છુપાવેલાં છે છતાં પણ રાત્રી પડયા પેહેલાં પર્વત ઉપર થઈને મારા રેહેઠાણમાં પોહોંચી જવાનો મારો વિચાર છે. જતી વખતે **બહુરીઓ રૂપાળીબાની** કોટે વળગી તેની જોડે વાત કરવા લાગ્યો. એવી વખતે બંને છે તેમાં આમને આમ કેટલો વખત ગયો તેનું તેમને ભાન રહ્યું નહિં અને પાસેના ઓરડામાં **ભિમાબાઇનો** ઘાંટો સાંભળી તેઓ એકદમ ચોંક્યાં. જો

**ભિમાબાઇનો** ધાંટો તેઓએ સાંભળ્યો નહોત ત્યાં સુધી તેઓ એવીને એવી સ્થિતિમાં વાતો કરયાં કરત તે કહી શકવું ઘણું મુશ્કેલ છે. **ભિમાબાઇનો** ઘાંટો સાંભળ્યો કે તરતજ **બહુરીઆએ.** પોતાનાં વસ્ત્રો લપેટી દીધાં અને પોતાની તુમડી અને મૃગચર્મ લઇ **રૂપાળીબાને** છેલ્લી છેલ્લી ભેટી ત્યાંથી પાછો ફર્યો.

હવે **રૂપાળીબાના** લગનને માત્ર એક મહિનો રહ્યો હતો અને **રૂપાળીબાના** વિવાહિતની સવારી જુનાગઢ શેહેરના પૂર્વમાં આવેલા દરવાજામાં થઇ જતી હતી. લોકોનાં ટોળેટોળાં રસ્તાની બાજુએ સ્વારી જોવાને ઉભાં રહેલાં હતાં. સવારી આખા એક ગાઉ જેટલી લાંબી હતી. પેહેલાં વિવિધ પ્રકારના અલંકારે શણગારેલાં અને તેઓની બે બાજુએ રૂપાના ઘંટો લટકતા એવાં ઉંટો આવ્યાં કે જેપર બેસીને નગારચીઓ જોરથી નગારાં વગાડતા હતા. તેમની પછવાડે ઝનુની ઘોડા ઉપર સ્વાર થયલા હથિયાર બંધ આરબો આવ્યા. તેમની કમ્મરે નાગી તરવારો લટકી રહેલી હતી. તેઓની પછવાડે હાથીઓ ચાલ્યા આવતા હતા. તેઓને કિમતી કિનખાબો ઓરાડી દેવામાં આવ્યા હતા તથા તેઓના ઉપર મુકેલા ઓહદાઓ ઘણા મૂલ્યવાન હતા. હાથીઓની પછવાડે ભાટચારણો પૂર ભપકામાં ચાલતા હતા અને મોટો ઘાંટો પાડીને અતિશયોક્તિ ભરેલાં કવિતો બોલી રાજાનાં વખાણ કરતા હતા, અને પોતાની ભટાઇ બતાવતા હતા. છેલ્લે **રૂપાળીબાનો** વિવાહિત દૂધના જેવા સફેદ રંગવાળા ઘોડા ઉપર સ્વાર થયલો આવતો હતો. તેના ઘોડાને ઘણોજ શણગારવામાં આવ્યો હતો. તેને ઓરાડેલી ઝાલરો ઉપર મોતી તથા હીરા ટાંકી દેવામાં આવ્યા હતા. ઘોડા ઉપર જે જીન મુકવામાં આવ્યું હતું તે કિનખાબનું બનાવેલું હતું અને તેની બે બાજુએથી સુનેરી ફુમતાંઓ લટકતાં હતાં. ઘોડાની લગામ જરીની બનાવેલી હતી. તેના મસ્તક ઉપર એક કલગી ખોસી દેવામાં આવી હતી. કલગી ઘણી કિમતી હતી અને તેના ઉપર હીરા, માણેક, પન્ના અને એવાં બીજાં મહામૂલ્યવાન રત્નો જડી દેવામાં આવ્યાં હતાં.

**રૂપાળીબાનો** વિવાહિત કે જેને વાસ્તે આ બધી સવારી ચાલતી હતી તેનો ચેહેરો એવો તો ક્રૂર હતો કે તેને જોઇને બાળકો

બિહિતાં હતાં. તે કંઇ બહુ ઘરડો થઇ ગયો નહોતો પણ વ્યસનથી, અને અીલંપટપણાથી તેના ચેહેરા ઉપર સઘળે કરચળી વળી ગયલી હતી અને તેનું શરીર બધું ખવાઈ ગયલું હતું; તેની આંખોના ડોળા અંદર બેસી ગયા હતા અને આ બધી વિકૃતીઓથી તેનો ચેહેરો બિહામણો લાગતો હતો. આ સવારીનો ઠાઠમાઠ **રૂપાળીબા** પોતાના અંતઃપુરની ચક નાખેલી બારીમાંથી નિહાળતી હતી પણ ખુશી થવાને બદલે ઉલટો તેને તિરસ્કાર ઉપજતો હતો. જો તેણે **બદુરીઆનો** મનોહર ચેહેરો જોયો નહોત તો આ ભપકાદાર સવારી જોઇને તે ખુશી થાત પણ હવે તો તેનું મન માત્ર **બદુરીઆ**માંજ હતું અને તેથી આ સવારી ઉપર તેને તિરસ્કાર ઉપજતો હતો. એ ઉપરાંત લગ્નનો સમય પાસે આવ્યાથી **રૂપાળીબા**ના વિવાહિત વિષે બધે વાતો ચાલ્યાં કરતી અને સઘળાં કેહેતાં કે તેનો સ્વભાવ ઘણો પાજી હતો. એમ કેહેવામાં આવતું કે નજીવાં કારણોસર પોતાની રૈયતમાંના કોઇ કોઇને તે તોપને ગોળે ઉડાવતો અથવા તો હાથીને પગે બાંધીને બિચારા કમનસિબ ગુન્હેગારોને તે ફેરવાવતો અને પછી ચગદાવી દેતો. આવી વાતો સાંભળી **રૂપાળીબાને** પોતાના વિવાહિત ઉપર વધારે વધારે તિરસ્કાર ઉપજતો અને તેનુ મન **બદુરીઆ** તરફ ખેંચાતુ હતું.

**પવાનસિંહ** ફતે પાછો ફર્યો નહોતો. **બદુરીઓ** તેના હાથમાં આવ્યો નહોતો એમ આપણે કહી ગયા છીએ. **બદુરીઆનો** જે એક માણસ **પવાનસિંહ**ની જોડે ફરતો હતો તે કંઇ **બદુરીઆને** ફસાવવા માટે નહિં પણ ઉલટો **બદુરીઆ**ના જાસુસ તરિકે **પવાનસિંહ**ની હિલચાલ વિષે **બદુરીઆને** ખબર કરવાને ફરતો હતો. એ માણસ હવે **પવાનસિંહને** છોડીને **બદુરીઆ**પાસે પાછો જતો રહ્યો. પોતાને છેતરાયલો જાણી **પવાનસિંહ** ઘણોજ ક્રોધાયમાન થઇ ગયો અને **બદુરીઆનું** માથું લીધા વગર પોતાના પિતાની કચેરીમાં પગ ન મુકવો એવી પ્રતિજ્ઞા તેણે લીધી.

લગ્નનો દિવસ સમિપ આવવાથી મેહેલમાં કોળાહળ ચાલી રહ્યું હતું. ભાત ભાંતની મિઠાઇઓ બનાવવામાં આવતી હતી. સારાં સારાં કપડાંઓ તૈયાર કરવામાં આવતાં હતાં અને મોડી રાત સુધી જાગરણ ચાલ્યાં કરતું હતું. બપોરનો વખત હતો, એક બાજુએ **રૂપાળીબા** તથા

કૃષ્ણાકુંવર કોચ ઉપર સુતાં સુતાં રૂપાળીબાના વિવાહ વિષે વાતો કર્યા કરતાં હતાં. જેમ જેમ લગનનો દિવસ સમિપ આવતો તેમ તેમ રૂપાળીબા વધારે ગભરાતી. પોતાના વિવાહિતના ક્રૂર સ્વભાવના દાખલાઓ તેના સાંભળવામાં આવતા. પોતાની સખી કૃષ્ણાકુંવરને તે કેહેતી, 'બેહેન, એ મારી પાસે ઉભો રેહેશે તેજ મારાથી ખમાશે નહિં. મને એમ થાય છે કે મારા લગ્નનો દિવસ આવ્યા પેહેલાં મારૂં મોત આવે તો કેવું સારૂં. એની જોડે પરણવા કરતાં મારો આત્મઘાત કરવો મને વધારે ઠિક લાગે છે.'

'આટલી બધી તું શા વાસ્તે ગભરાય છે?' કૃષ્ણાકુંવર તેને જવાબ દેતી 'એ તને ચાહ્યા વગર રેહેશેજ નહિં. તું આટલી ફુટડી છતાં તું આવી ડાહી છે તો એનાથી તને ચાહ્યા વગર રેહેવાશેજ નહિં. એનું મન તારા તરફ ખેંચાવુંજ જોઈએ; એમ કેમ એ તો તને પોતાની પટરાણી બનાવશે અને ઉલટી તું એને તારા અંકુશમાં રાખી શકીશ. ગભરાય છે શાની. ગમે તેવો એ બીજાઓ જોડે ક્રૂર હશે પણ તારા ઉપર તો તે પોતાના ચારે હાથ રાખશે.'

'હાય હાય શું તે મને પોતાની પટરાણી બનાવશે?' રૂપાળીબા મહા દુઃખથી બોલી 'મારાથી તે કેમ ખમાશે. ઉલટું મને ભુલી જઇને મેહેલના એક ખુણામાં પડી રેહેવા દે તો ઠીક, નિકર મને તો એનું મોં જોઈને તિરસ્કાર ઉપજશે.'

પણ રૂપાળીબા હજી તો તેં એને પૂરે પૂરો જોયો પણ નથી, તો પછી એના ઉપર તને શેનું હેત ઉપજે? આપણા આર્ય લોકોમાં પરણવા પેહેલાં ક્યારે ધણી ધણીઆણીઓને એકેકપર પ્રેમ હોય છે? એ તો તું સાસરે જશે અને પછી ત્યાં તારો પતિ તને વિવિધ પ્રકારનાં લાડ લડાવશે, તારી સર્વે ઇચ્છાઓ પૂરી પાડશે, તારે વાસ્તે સારાં સારાં વસ્ત્રાલંકારો કરાવશે અને તને કંઇપણ વાતનું ઉણું પડવા નહિં દે ત્યારે તારો પ્રેમ તેના ઉપર જરૂર ચોંટશે. પણ અલી, જો તો ખરી, આ સામે તારા ભાઇના આરબો આમ તેમ નાગી તરવાર સહિત ખુશી થતા અને દોડતા ફરે છે. આનંદ આનંદ! રૂપાળીબા, મને તો લાગે છે કે પેલો બહારવટીઆઓનો નાયક ભવાનસિંહના હાથમાં આવ્યો હશે.'

જાણે વિજળીનો આચકો લાગ્યો ન હોય તેમ એકદમ **રૂપાળીબા** આ સાંભળી ઉઠી અને તડકા ખડકાની દરકાર ન કરતાં તે અગાસીમાં ગઈ. જોયું તો સામેથી આરબ ઘોડેસ્વારો તથા પોતાનો ભાઈ **પવાનસિંહ** પૂર જોસમાં ચાલતા હતા. **પવાનસિંહ**ની બાજુએ એક પુરૂષ ગંભીર ચેહેરાવાળો નિચી મુંડીએ ચાલતો હતો અને પગમાં ભારે બેડીઓ ઠોકવામાં આવી હતી. જેમ જેમ તેઓ નજદીક આવતા તેમ તેમ **રૂપાળીબા** પેલા બેડીવાળા પુરૂષને વધારે ધારી ધારીને જોતી હતી અને તેનું મોં જોવાને મથતી હતી પણ તે પુરૂષે પોતાનું મોં ઉંચું કર્યુંજ નહિં અને બિચારી **રૂપાળીબા** નિરાશ થતી બેઠી. તે બહુ બેબાકળી થઈ ગઈ હતી એવામાં **બિઆબાઈ** ધાંટો પાડતી પાડતી આવી.

'બહારવટીઆઓનો નાયક પકડાયો છે, **રૂપાળીબા**, જો તો ખરી, એ તારા ભાઈની બાજુએ ચાલે છે. કેવી ભારે બેડીઓ તેને પેહેરાવવામાં આવી છે. કેવા મોહોટા ઉત્સવનો દિવસ આ. પણ તેને આજે મારવો ન જોઈએ. એને તો તારા લગ્નના શુભ ટાંકણે તારા વરઘોડામાં હાથીને પગે સાંકળ બાંધીને છુંદી મારવો જોઈએ.'

સારે નસિબે પોતાની માના આ સખત શબ્દો **રૂપાળીબા**ના સાંભળવામાં આવ્યા પેહેલાંજ **રૂપાળીબા** ત્યાંથી ચાલી ગઈ અને મેહેલના બારણા આગળ જ્યારે તે બેડીવાળા પુરૂષને લાવવામાં આવ્યો ત્યારે તેને જોતી જોતી તે ઉપર ઉભી રહેલી હતી. જેવું અકસ્માત તે બેડીવાળા પુરૂષે પોતાનું મોં ઉંચુ કર્યું અને **રૂપાળીબા**એ તેનો ચેહેરો જોયો કે તરતજ તે મુર્છા ખાતી ચત્તીપાટ જમીન ઉપર પડી અને થોડીવારમાં પાછી તે ભાનમાં આવી, અને કોઇ વાતનો સંદેહ પડયો ન હોય તેમ એકાગ્ર ચિત્તે વિચાર કરતી ઉભી. તેને લાગ્યું કે તે બેડીવાળા પુરૂષનો ચેહેરો **બહુરીઆ**ને મળતો આવતો હતો પણ તે **બહુરીઓ** તો નહિંજ. એ **બહુરીઓ** હશે કે નહિં એમ ઘડીએ ઘડી તેને વિચાર આવતો હતો. એમ કરતાં કરતાં સંધ્યાકાળનો સમય થયો. **રૂપાળીબા** અગાસીમાં આવી ત્યાં થોડી વાર ઉભી રહી. તેનું હૈયું ધડકતું હતું અને પર્વત તરફ એકાગ્ર નજરે તે જોતી હતી. પોતાની ધારેલી વસ્તુ તરફ જાણે જોતી ન હોય એમ દિસતું હતું. થોડા વખતમાં એક ચોક્કસ જગ્યાએજ તાપણી થતી ન હોય એમ

તેને લાગ્યું. ખુશીમાં ને ખુશીમાં તેણે નાચવા લાગ્યું. તેનો હરખ માયો નહિં. તેણે આથી જાણ્યું કે બેડીવાળો માણસ બહુરીઓ નહોતો પણ બીજોજ કોઈ હતો. આ વાત શા ઉપરથી રૂપાળીબા સમજી શકી હશે વારૂ? ઉપર કહ્યું છે કે પર્વતની એક ચોક્કસ જગ્યા તરફ જોઈને તે આટલી ખુશી થઈ. તેજ તાપણી બહુરીઆ અને રૂપાળીબા વચ્ચેનું એક સંકેતિક ચિન્હ હતું કે જે જોઈને રૂપાળીબા સમજી શકતી કે બહુરીઓ સલામત હતો. એજ તાપણી, બહુરીઓ નથી પકડાયો પણ બીજો કોઈ પકડાયો છે એ બતાવવાની તેઓની નક્કિ કરેલી નિશાની હતી. રૂપાળીબા આ જોઈને ખુશી થતી થતી અગાસી ઉપરથી હેઠળ આવી કે એક કલાકની અંદર યોગીના વેષમાં બહુરીઓ તેને મળવા આવ્યો. બહુરીઆને જોઈ તે હર્ષઘેલી થઈ ગઈ. તે એકદમ તેને ભેટી પડી અને બોલી:-

'પ્રિય, હજી તમે સ્વતંત્ર છો ત્યારે; તમે પકડાયા એ વાત સાંભળવાથી મારૂં મન કેવું આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયું હતું એનો વિચાર તો તમને કયાંથીજ આવી શકશે. જ્યારે ઘણા વખત લગણ ફિકરમાં રહ્યાં પછી બેડીવાળા પુરૂષનો ચેહેરો મારા જોવામાં આવ્યો ત્યારે મને લાગ્યું કે બેડીવાળા પુરૂષ તમે નહિં પણ બીજો કોઈ હશો અને જ્યારે તમારી તાપણી જોઈ ત્યારે તો મારી ખુશીનો પાર રહ્યો નહિં. માનશો વારૂ? ચલો હવે તમને નિરાંત થશે. બધા તો એમજ સમજે છે કે પકડાયલો પુરૂષ બહુરીઆજ છે. પકડાયલા પુરૂષને દેહાંતની શિક્ષા કરશે એટલે સર્વે એમજ જાણશે કે બહુરીઓ હવે જીવતોજ નથી, અને તમે કોઈ બીજું નામ રાખીને રહેશો એટલે હવે તમારૂં જીંદગી લગણનું ભય જશે.'

'પ્રિય રૂપાળીબા, પણ મારાથી એમ થઈ શકે; શું મારો ભાઈ, મારા જન્મનો સાથી, મારે નામે તારા પિતા તરફથી કરવામાં આવનારી સખત શિક્ષાનો ભોગ થઈ પડે અને હું શું જોયા કરૂં. તું શું મને એવો નિચ જાણે છે? મારા ભાઈને કંઈપણ આંચ આવ્યા પેહેલાં હું મારી જાતને કાલે સવારે તારા ભાઈને હવાલે કરી દઈશ અને મારા ભાઈનો મારે નામે ખોટી શિક્ષા ભોગવતો બચાવીશ.'

રૂપાળીબાને બહુરીઆનું આ બોલવું સાંભળીને ત્રાસ ઉપજ્યો અને તેના મોં સામું જોતાં તેને લાગ્યું કે બહુરીઆ જે બોલ્યો હતો તે

કંઈ ખાલી નહોતું [illegible] તેમ કરવાનો તેણે નિશ્ચય કીધો હતો. તેને ગભરાતી જોઈ બહુરીઓ બોલ્યો,–

'પણ પ્રિય લલના, જો તારામાં હિંમત હોય તો તું એને બચાવી શકે ખરી કે જેથી મારે મરવું ન પડે? મારા ભાઈને જ્યાં કેદ રાખવામાં આવ્યો છે તે જગ્યા મેં શોધી કાઢી છે. હમણાંજ તારા ભાઈએ તેને બેડીમાંથી મુક્ત કીધો છે, અને કારાગૃહમાંથી લાવીને મેહેલની અંદર આવેલા ચોગાનમાં એક ભારે લોખંડનાં પાંજરામાં રાખ્યો છે કે શેહેરના લોકોના જોવામાં તે આવે. હું તેના પોહોરેગીરોને પુષ્કળ અફીણ ખવડાવીશ; પછી જો તું તારા ભાઈના ઓસિકા તળેથી તે પાંજરાને દીધેલા તાળાની ચાવી છાનીમાની લઈને પાંજરા આગળ જઈને મારા ભાઈના હાથમાં આપે તો તે પાંજરૂં તરત ઉઘાડી નિકળી શકશે; હું મેહેલની વાડીમાંજ વાટ જોતો ઉભો રહીશ અને જેવો તે આવશે કે તરત અમે પાછા નાસીને પર્વત ઉપર વાહાણું વાતાં પેહેલાં જતા રહીશું.'

'પણ વખતે મારો ભાઈ જાગી ઉઠે તો' રૂપાળીબા ધ્રૂજતી ધ્રૂજતી બોલી.

'તે બાબતની તું ધાસ્તી રાખીશ નહિં. એ મારૂં કામ છે. આજ રાત્રીએ જે મોટો નાચ થવાનો છે તે વખત તારા ભાઈના પીવામાં પુષ્કળ કસુંબો આવશે એવી તજવીજ હું કરીશ અને તેની કેફમાં તારો ભાઈ આજે રાત્રે ભરનિદ્રામાં પડશે. પણ બોલ, આ જોખમ માથે લેવાની તારામાં હિંમત છે?'

'હા, હું એ જોખમ ખેડીશ' રૂપાળીબા પોતાનું મસ્તક બહુરીઆના ખભાપર નાંખી દઈ બોલી, 'તમારે વાસ્તે મારો પ્રાણ અર્પણ કરવા હું તૈયાર છું. મારૂં ગમે તે થશે પણ તમે તો બચશો. જાઓ તમે તથા તમારો ભાઈ સ્વતંત્ર થઈને સામા પર્વત ઉપર પાછા ફરશો. પણ મને કંઈ થયું તો હવે કંઈ આપણે બંને પાછાં મળવાનાં છઈએ?'

બહુરીઓ રૂપાળીબાને અતિ પ્રેમથી ભેટીને આંસુવાળી આંખે તેની પાસથી ગયો. મોડી રાત સુધી નાચ ગાયનો ચાલ્યાં કરતાં હતાં. બધે શોરબકોર થઈ રહ્યો હતો. બહુરીઓ પકડાયો એમ સમજી સર્વે ખુશાલીમાં હતાં. પાંજરામાં પડેલો કેદી પોતાને માટે નક્કિ કીધેલા સખત મોત

બંધી વિચાર કરતો હતો. જીવ જવાની તેને બહિક નહોતી. ઉલટો તે ખુશી થતો હતો કારણ કે તેના મરી ગયા પછી પોતાનો ભાઇ બદુરીઓ બચી શકશે એમ તે ધારતો હતો. આણી તરફ રૂપાળીબા ઉંઘવાનો ઢોંગ કરીને પોતાના કોચ ઉપર પડી રહેલી હતી અને ઢોલ, તાંસાનો અવાજ બંધ થઇ જવાની વાટ જોતી હતી.

ઠીક વારમાં નાચ બંધ થઇ ગયો. ઢોલ તાંસાના અવાજ સંભળાતાં અટકયા. હજી થોડીવાર તે થોભી. જ્યારે તેણે જાણ્યું કે બધાજ નિદ્રાવશ થયાં છે ત્યારે તે કોચમાં બેઠી થઇ. તેણે આમ તેમ જોયું. સર્વે સુતાં હતાં. ખખડાટ ન થાય એ મતલબથી પોતાના હાથના તથા પગનાં ઘુઘરીવાળાં ઘરેણાં તેણે હલુ હલુ કાઢી નાંખ્યાં અને બાજુએ મુક્યાં. ફરી તેણે આમ તેમ જોયું. સર્વે ભરનિદ્રામાં પડેલાં હતાં. તરત ધિમે પગલે તે પોતાના ભાઇના ઓરડા તરફ ઉઘાડે પગે ગઇ; પવાનસિંહ ભરનિદ્રામાં પડેલો હતો તથા તેના અંગરક્ષકો પણ ભરનિદ્રામાં હતા. પવાનસિંહના કોચ પાસે ગઇ. ઓસિકું ધિરે રહીને ઉંચું કીધું અને ચાવીનો ઝુમખો કાઢી લીધો. ઓસિકું સેહેજ જોરથી પાછું નિચે પડયું. પોતાનું માથું સેહેજ નિચું પડવાથી પવાનસિંહ એકદમ ચમકયો અને બેઠો થયો. રૂપાળીબા તરત કોચ તળે ભરાઈ ગઇ અને પવાનસિંહ પોતાના અંગરક્ષકોને જગાડશે એમ દર ક્ષણે બિહિતી હતી; પણ પવાનસિંહે તેમાંનું કંઇ કીધું નહિં, તે આમ તેમ જરા જોઇને પાછો સડસડાટ ભરનિદ્રામાં પડયો. હવે રૂપાળીબાના જીવમાં જીવ આવ્યો. તરત તે ઉઠી અને પવાનસિંહના અંગરક્ષકોની વચ્ચોવચ થઇને કોઈ જાણે નહિં તેમ મેહેલની અંદર આવેલાં ચોગાનમાં ગઈ. પાંજરૂં તેણે જોયું. તરતજ પાંજરામાં બંધ કરેલા પુરૂષને ચાવીનો ઝુમખો આપ્યો અને એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર જેવી આવી હતી તેવી ધિરેથી પાછી પોતાના કોચ ઉપર જઇને સુતી અને થોડીવારમાં ઉંઘી ગઇ. પેલી તરફ પેલા પાંજરામાંના પુરૂષે ચાવી પાંજરાનું તાળું ઉઘાડયું. તરત વાડીમાં ગયો. બદુરીઆને જઇ ચો અને પછી તેઓ બંને બનતી ઉતાવળે પરોઢીઆં પેહેલાં પર્વત ઉપર જઇ પોહોંચ્યા.

હવે આપણે કુમારપાળરાજાના મેહેલમાં શું થતું હતું તેનો વિચાર

કરીએ. સવાર પડી [illegible]કે રૂપાળીબાની દાસીઓ ઉઠી; રૂપાળીબા તો અરનિદ્રામાંજ પડેલી હતી. પાંજરા આગળ ચોકી વાસ્તે રાખવામાં આવેલા પોહોરેગીરો ઉઠયા અને પાંજરૂં ખાલી જોઇ ઘણા ગભરાયા. વાત બધે ફેલાઇ કે પાંજરામાંથી કેદી નાસી ગયો. ચોપાસ ઘોડેસ્વારો દોડાવ્યા પણ કંઇ વળ્યું નહિં. પવાનસિંહ તો ઘણોજ ગુસ્સે થઇ ગયો અને પાંજરા આગળ રાખવામાં આવેલા પોહોરેગીરોને બાંધી મારવાની શિક્ષા કીધી. એજ દહાડે રૂપાળીબાનાં લગ્ન હતાં. ધામધુમ તો બહુ થવાની હતી પણ કેદીના નાસી જવાથી સઘળા નાસીપાસ થઇ ગયા હતા અને તેથી ધામધુમ બહુ ઓછી થઇ.

રૂપાળીબાનાં લગ્ન તેની મરજી વિરૂધ્ધના માણસ જોડે થવાથી તેણે બહુ દુઃખથી દહાડા કાઢવા માંડયા. તેનો ધણી ઘણો ક્રુર, મિજાસી, ક્રોધી તથા ઓલંપટ હતો એમ તેના જોવામાં હવે બરાબર આવ્યું. જે તેણે અગાડી કાને સાંભળયું હતું તે હવે તેની આંખે તેના જોવામાં આવ્યું. રૂપાળીબાના પતિયે રૂપાળીબા જોડે પરણવાનું કબુલ કીધું હતું તે કંઇ રૂપાળીબાની ખુબીઓથી મોહિત થઇ જઇને નહિં પણ તેના પિતા કુમારપાળ જેવા બળિષ્ટ રાજાને પોતાની જોડે ગાડા સંબંધમાં રાખવાની મતલબથી કીધું હતું અને એ વાત બિચારી રૂપાળીબા સારી પેઠ સમજતી હતી.

રૂપાળીબાનો પતિ હવે રૂપાળીબાને લઇ પાછો પોતાની રાજધાનીમાં જવાનો વિચાર કરતો હતો અને તે વાતની રૂપાળીબાને ખબર કરવામાં આવી. પોતાની સખી કૃષ્ણાકુંવરને તથા પોતાના ભાઇ પવાનસિંહને મુકીને હવે તેને જવું પડશે તથા હવે ગિરનાર પર્વત કદિ તેના જોવામાં આવશે નહિં અને બહુરીઆને તે મળી શકશે નહિં એ વિચારમાં ને વિચારમાં તેનું મન ગુમ મારી જતું. જુનુ જોશી મહારાજના શબ્દો તેના કાળજામાં કોરાઇ રહ્યા હતા અને તે પૂરે ભરોસાથી માનતી કે મોડી વેહેલી હું બહુરીઆને જઇ મળીશ અને તેની સાથે [illegible] થઇશ. થોડાક દિવસ એમને એમ નિકળી ગયા. રૂપાળીબાને સાસરે [illegible]વાની તૈયારીઓ ચાલતી હતી એટલામાં શેહેરમાં કોગળીઆનો મરજ ફાટી નિકળ્યો અને તેનો પેહેલોજ ભોગ રૂપાળીબાનો પતિ [illegible] શેહેરમાં બધે હાહાકાર

વળી ગયો. રૂપાળીબાનાં લગન થયાને હજી પૂ[illegible] માહિનો પણ નહોતો થયો. રૂપાળીબાના દુઃખનો પાર હવે રહ્યો નહિં. તે મરવાથી બિહિતી નહોતી પણ તેને જીવતી બાળી મારવામાં આવશે એ વિચારથી તેનું મગજ શૂન્ય થઇ ગયું. રાજાના પુરોહિતોએ તેને બહુએ સમજાવ્યું કે પોતાના પતિની જોડે બળી મરવાથી તે સ્વર્ગ પામશે અને પોતાના પતિ જોડે ત્યાં અક્ષય વિલાસ કરશે. તેની મા **ભિમાબાઈ** તેને બહુએ કહ્યું કે સતિ થવાથી તે પોતાના કુળને તારશે. ન્યાતમાં તથા લોકોમાં તેના સતિ થવાથી .વાહવાહ કેહેવાશે. તેના બાપ તથા ભાઇએ પણ ઘણું કહ્યું કે લોકાચારથી આડા થવાય નહિં પણ તેણે કોઇનું પણ માન્યું નહિં; એટલે હવે જાસ્તીની વાત શરૂ થઈ. સઘળાઓએ તેને દબાવવા માંડી. રૂપાળીબા બહુએ પોતાના માબાપ તથા ભાઇને પગે પડી તેઓના કાલા વાલા કીધા પણ તેનું કંઇ વળ્યું નહિં, એટલે બિચારી નિરાશ થતી બેઠી-

શેહેરની પાસે આવેલી નિર્મળ નદીને કિનારે **રૂપાળીબાના** પતિની ચિતા ખડકવામાં આવી હતી. ચિતા ઉપર સુખડનાં લાકડાં ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. ઝટ બળી શકે એવી સઘળી વસ્તુઓ ત્યાં ગોઠવવામાં આવી હતી. સઘળે પુષ્કળ ઘી રેડવામાં આવ્યું હતું. ચિતાની વચ્ચોવચ એક સારી જગ્યા મરનારનું શબ મુકવાને બનાવવામાં આવી હતી. ચિતાની અંદરનો બિહામણો દેખાવ જોવામાં ન આવે વાસ્તે ચિતા સઘળી બાજુએથી સુનેરી ફુમતાંવાળા રેશમી કપડાથી ઢાંકી દેવામાં આવી હતી. શબ લઇ જવાને વાસ્તે એક બારણા જેટલીજ જગ્યા રાખવામાં આવી હતી.

બીજેજ દહાડે સવારે ચિતાની આસપાસ **કુમારપાળ** રાજાના પોહોરેગીરો ફરતા રાખવામાં આવ્યા હતા. શેહેરના સઘળા લોકોએ પણ ત્યાં આગળ **રૂપાળીબાને** સતિ થતી જોવાને વાસ્તે સવારથી એકઠા થવા માંડયું હતું. ચિતાની પાસે થોડીક જગ્યા બ્રાહ્મણોને બેસવાને વાસ્તે તથા ઢોલ, પડઘમ વિગેરે વાજીંત્રો વગાડનારાઓને માટે રાખવામાં આવી હતી. આણી તરફ કુમારપ[illegible]જાના મેહેલમાં રૂપાળીબાને અમૂલ્ય વસ્ત્રાલંકારો પેહેરાવીને મેહેલને [illegible]તળીએ બેસાડવામાં આવી હતી. તેના નિમાળા છુટા હતા અને તેનું આખું શરિર સુગંધી તેલોથી મર્દન કરવામાં આવ્યું હતું. તેની [illegible]ભાઈ, બાપ, મા તથા બ્રાહ્મણો બેઠેલા હતા.

રૂપાળીબા પોતાની આવેલી મહામારત આફતથી બેભાન બની ગઈ હતી. થોડીવાર રહીને બ્રાહ્મણોએ તેને ઉઠાડવા માંડી એટલે પુરૂષના હાથના સ્પર્શથી તે થમકી અને ભાનમાં આવી પોતાનો ભાઈ તથા માબાપ પાસે ઉભેલાં હતાં તેમની આગળ કકળી પડી પણ કુમારપાળ રાજા ગંભીર ચેહેરે ઉભો રહ્યો. તેને લોકાચારથી ઉલટા જવાની વાત બિલકુલ ગમી નહિં. રૂપાળી તેને પગે પડીને મહા દુઃખથી બોલી, 'પિતાજી ઓ પિતાજી, તમારી પુત્રીને આ ભયંકર મોતમાંથી બચાવો. મરજીમાં આવે તો ખંજર મારી મને મારી નાંખો, નિંકર ફાવે તો ઝેર પાઈ મને મારી નાંખો, પણ મને જીવતી બાળી ન મુકો. મારાથી એ નહિં ખમાય, તમે શું મને આ દુનિયામાં આણી તે એવી રીતે મારી નાંખવાને સારૂ? આટલું કહ્યા છતાં કુમારપાળ રાજાએ એક પણ દિલાસાનો શબ્દ તેને ન કહ્યો ત્યારે તે રોઈ પડી અને પોતાની મા, ભાઈ તથા મેહેલના બીજા માણસો ત્યાં પાસે ઉભેલાં હતાં તેમના મોં આગળ કરગરી પડી. છેલ્લે સરવાળે જ્યારે કોઈએ તેનું કંઈજ સાંભળ્યું નહિં ત્યારે તે ઘણી ગભરાઈ ગઈ અને એક કારી ચીસ પાડી અને કળ ખાઈને ભોંય ઉપર પડી અને બેશુદ્ધ થઈ ગઈ.

આવી સારી તક જોઈને આવી ને આવી સ્થિતીમાં રૂપાળીબાને બ્રાહ્મણોએ એક દબદબાવાળા રથમાં બેસાડી અને તેને સ્મશાન કાંઠે ચિતા આગળ લઈ ગયા. આવીને આવી બેભાન સ્થિતીમાં જો બ્રાહ્મણો રૂપાળીબાને ચિતામાં મુકી દે તો તેથી લોકોમાં ઘણો ખુમારો થાય એમ જાણીને તેઓએ રૂપાળીબાને પાણીબાણી છાંટીને શુધ્ધિમાં આણી. નિરૂપાયે રૂપાળીબાએ હવે પોતાનો જીવ બચાવવાના ખાલી ફાંફા મારવા મુકી દીધા હતા અને પોતાનો જીવ આપવાને તત્પર થઈ હતી. મરણીઆ જેવી થઈ ગયલી રૂપાળીબાએ ચિતાની પ્રદક્ષિણા કરી, પછી પોતાના કિમતી અલંકારો પાસે ઉભેલાં માણુસોને ધર્મ કરી દીધા અને પોતાના હાથમાં તથા ડોકમાં ફુલની માળા અલંકારોને ઠે હેરી લીધી. રૂપાળીબાએ પછી પોતાના હાથમાં ચિતા સળગાવવાનો લાકડો લીધો. આણી તરફ ઢોલ, તાસાં તથા નગારાં વિગેરે બીજાં વાજીત્રોના અવાજો ભારે જોરથી થવા માંડયા. બ્રાહ્મણો વાજીત્ર વગ... ... ...જી.